

Dat was volkomen abracadabra voor me, maar het leek me wel heel erg interessant

Een interview met Cor Baayen
door Lex Schrijver

Laten we beginnen bij je geboortjaar 1934.

Ik ben geboren in Klaten. Klaten ligt op Midden-Java, in de “vorstenlanden”, halverwege Solo (of Surakarta) en Yogya (of Yogyakarta). Solo is de zetel van de susuhunan, de “keizer”, en Yogya de zetel van de sultan, uit een zijtak van het vorstelijk huis, welke later veel machtiger is geworden dan de tak van de susuhunan. Ook nu heeft Yogya nog steeds een mate van onafhankelijkheid.

Mijn ouders waren beiden verbonden aan het Christelijk onderwijs. Mijn vader is als onderwijzer naar “Nederlandsch Oost-Indië” gegaan, heeft aktes erbij gehaald, en is hoofd geworden van een zogenaamde schakelschool, in Solo. Als ik het goed begrepen heb, is dat een school waar leerlingen die het goed gedaan hadden op het “onderwijs voor inlanders”, bijgewerkt werden om naar de middelbare school te gaan.

Hij heeft toen weer aktes erbij gehaald en is naar een Mulo gegaan, en vrij kort voor de oorlog, ook middelbare aktes, waarna hij leraar geschiedenis is geworden in Jakarta, of Batavia, zoals dat toen nog heette.

Ook mijn moeder is als onderwijzeres naar Indië gegaan (ze is ‘met de handschoen’ met mijn vader getrouwd), en heeft daar een tijd les gegeven, maar — zoals in die tijd gebruikelijk — toen het eerste kind kwam hield ze op met werken.

Dat was jij?

Nee, dat was ik niet. Dat is een eerder kind geweest, een meisje, dat is overleden voordat ik geboren ben, en begraven in Klaten. Daar ligt ook een broertje van me begraven, die is in de eerste oorlogsmaanden ziek geworden, na de landing van de Japanners. Er kon geen hulp verleend worden, hij had difterie, en hij was binnen een week overleden.

Hij was jonger dan ik. Ik ben de oudste, het tweede kind van mijn ouders, maar de oudste overlevende. Ik heb een jongere broer, dan een zuster, en dan dat broertje wat overleden is, en dan nog weer een zusje van voor de oorlog, en na de oorlog heb ik nog twee broertjes gekregen. Ik noem ze nog steeds broertjes hoewel de jongste daarvan nu toch ook al over de veertig is.

... uiteraard zijn de vroegste herinneringen het verste weg ...

Waar kwamen je ouders vandaan?

Er is vrij veel bekend van het voorgeslacht van mijn ouders. Niet dat ik zelf ooit aan genealogisch onderzoek gedaan heb, maar voor mijn vaders voorgeslacht heeft een achterneef dat gedaan en van mijn moeders zijde heeft een broer van mijn moeder heel veel onderzoek gedaan.

Mijn vaders familie is terug te voeren tot Jan Janszoon Baaij, die in 1456 uit Antwerpen naar Bergen op Zoom kwam, en daarna is dit geslacht in Bergen op Zoom blijven wonen. Daar zijn ze in de tijd van de Doleantie meegegaan met de afscheiding uit de Hervormde kerk, naar wat later de Gereformeerde kerk geworden is.

Mijn moeders geslacht — zij heten Minderhoud, dus oorspronkelijk komen ze misschien wel uit Minderhout, vlak over de grens in België. De naam is heel rijk vertegenwoordigd in West-Kapelle op Walcheren. Mijn moeder is geboren op Zuid-Beveland.

Ik heb een grote kerkbijbel van mijn ouders, formaat statenbijbel, in leer gebonden en gedrukt in 1881, en aangeschaft door mijn overgrootvader. Die was toen lid van de Gereformeerde kerk en is later overgegaan, begrijp ik, naar de Gereformeerde Gemeente. Dat was de vader van mijn moeders moeder. Maar mijn moeders vader was weer gereformeerd. Traditioneel behoorden beide kanten van mijn onmiddellijke voorgeslacht tot de Gereformeerde kerk.

Wat herinner je je nog van je eerste jaren?

Toen ik nog geen jaar oud was zijn we naar Nederland gegaan, mijn ouders hadden er zo'n zeven jaar opzitten en kregen één jaar verlof. Zelf herinner ik me hiervan uiteraard niets.

Ik ben dus 1 jaar geworden in Nederland. Na die lange verlofperiode zijn we weer naar Indië gegaan. Ook die bootreis naar Nederland en terug herinner ik me niet, we waren een volle maand onderweg.

... die bootreis naar Nederland en terug herinner ik me niet ...

Van voor de oorlog herinner ik me niet zo erg veel. Ik heb na het concentratiekamp een tijd lang blokkeringen gehad waardoor ik een aantal dingen

heel lang niet meer geweten heb. Die zijn later na een periode van ziekte weer teruggekomen.

Ja, ik herinnerde me het land toen ik daar voor het eerst drie jaar geleden terug kwam en in Jakarta uit het vliegtuig stapte. Toen dacht ik: deze geuren herinner ik me; ik stond nog boven aan de vliegtuigtrap.

En toen ik voor het eerst in Yogya en Solo terugkwam had ik een heel sterk déjà vu gevoel, die witte kratonmuren bijvoorbeeld. Er zijn visuele en olfactorische herinneringen die meteen geactiveerd werden toen ik daar terugkwam.

Maar ik herinner me niet zo erg veel van het leven. Uiteraard zijn de vroegste herinneringen het verste weg.

Merkte je iets van spanningen tussen inlanders en Nederlanders?

Voor de oorlog denk ik dat ik politieke spanningen niet gemerkt zou hebben als die er waren. Rondom mijn ouderlijk huis waren die er niet. Mijn ouders hadden geregeld studenten in de kost die zoals dat heette uit de buitengewesten kwamen, Celebes, Sumatra, en die in Jakarta kwamen studeren of daar naar school gingen, en mijn ouders hadden daar goede relaties mee. We hadden ook personeel. Ik was erg bevriend met het zoontje van onze djongos, we speelden altijd samen. In en om ons gezin waren er geen spanningen, en politieke spanningen in het groot zijn mij als kind van toen zeven jaar ontgaan.

Toen kwam de oorlog.

Ik herinner me dat wij, na het uitbreken van de oorlog in Europa, in 1941 als kinderen langs kennissen werden gestuurd, met het rijmpje “Volgend jaar 10 mei, is Nederland weer vrij”. Zo ging je rond om elkaar heil toe te wensen.

Het jaar daarop, in 1942, waren we inmiddels in heel andere omstandigheden gekomen. Want, zoals bekend, de aanval van de Japanners op Pearl Harbour was op 7 december 1941, en de landing van de Japanners op Java was in de nacht van 28 februari op 1 maart 1942. Toen verbleven wij al niet meer in ons huis in Jakarta. Mijn vader was als landstormer, zoals dat heette, als dienstplichtig soldaat opgeroepen, en had zijn gezin naar Klaten gestuurd, mijn geboorteplaats, waar een oom van mij hoofd van de Hollands-Chinese school was, en daar konden wij logeren.

En wat ik mij daarvan nog zeer wel herinner is, dat dat niet zo erg lang voor mijn verjaardag was, 10 maart. Ik denk, dat we, na Pearl Harbour, in de loop van januari-februari naar Klaten gegaan zijn, en ik zou op mijn verjaardag een grote meccanodoos krijgen; die stond al in huis. Die had ik al eens mogen zien, maar ik mocht er niet aan komen, want die was immers voor mijn verjaardag; en die heb ik nóóit gekregen. Dat is een van de grote trauma's in mijn jeugd. Ik heb het idee dat ik tegenwoordig technisch Lego koop voor mijn kleinkinderen omdat ik zelf destijds die meccanodoos niet gehad heb.

De oorlog kwam ook net in je lagere schooltijd, neem ik aan.

... ik was erg bevriend met het zoontje van onze djongos ...

Ik zat net kort in de derde klas toen de oorlog uitbrak. Dat heb ik in zoverre nooit ingehaald, dat ik nooit goed lagere schoolonderwijs gehad heb.

Wij zijn de oorlog begonnen in een kamp in Sumuwono, dat heb ik teruggevonden toen ik daar drie jaar geleden terug was. De barakken staan er nog, alleen die zijn geweldig klein geworden vergeleken met vroeger. Maar dat kamp is onmiskenbaar, door zijn ligging op een heuvel, met allemaal trappen.

In dat kamp hadden we het nog redelijk goed. Mijn moeder was zoals gezegd onderwijzeres, en met andere dames in het kamp organiseerde ze clandestiene klasjes. In een schuur, met achterkanten van kasten als schoolbord — het heeft wel het nadeel dat je het krijt haast niet kunt uitvegen. Er werden, hoewel misschien niet nodig, allemaal lakens gewassen en op lijnen gehangen en tussen die lakens werden dan klaslokaaltjes uitgespaard. En een van de kinderen werd op de uitkijk gezet, want het mocht eigenlijk niet. En als er dan een Japanse kampbewaker langskwam of een heiho'er (dat waren Javaanse hulpbewakers), dan werd er een of ander afgesproken sein gegeven, en verspreidden we ons. Ik heb zo dus wel wat les gehad, op het kampschooltje.

Ik denk dat we na ongeveer een jaar van daaruit verplaatst zijn naar een van de beruchte kampen in Ambarawa; daar was een groot aantal concentratiekampen. En wij kwamen terecht in Kamp 7. Vanuit dat kamp zijn eind 1944 de

vrouwen en kinderen, waaronder ook mijn moeder en broer en zusjes, verplaatst. Er bleven zo'n 700 jongens achter van tussen de 10 en 13 jaar.

Als je tien jaar was, gold je voor de Japanner als volwassen, en als je van het mannelijk geslacht was, was je dus gevaarlijk en mocht je niet bij de vrouwen en kinderen blijven maar moest je naar een mannenkamp. Dat is niet gebeurd onmiddellijk nadat ik tien jaar geworden ben, 10 maart 1944, maar pas aan het eind van dat jaar. Ik heb dus een klein jaar in een mannenkamp gezeten, jongens en mannen, en daar werd niets meer aan onderwijs gedaan.

Oudere jongens waren al een keer eerder weggehaald en er kwamen zo'n 2000 mannen bij, dat waren zieken en invaliden uit omliggende kampen, dwangarbeiderskampen, krijgsgevangenenkampen, en die moesten wij, 700 jongens, verzorgen. In dat kamp heb ik van eind 1944 tot na de capitulatie, augustus-september 1945, gezeten.

Ik zat daar dus zonder te weten of mijn vader of moeder en broer en zusjes nog leefden, en zo ja, waar die dan wel zaten. Via het Rode Kruis kreeg je een enkele keer wel eens een levensteken, maar er was heel weinig communicatie.

Hoe kijk je op die tijd terug? Als jongen kun je natuurlijk een hele hoop dingen ook heel spannend vinden.

Ik denk dat ik daar net iets te jong voor was. Enerzijds neem je het leven heel serieus als je hoofd van de huishouding bent, al is het maar een huishouding van één 10-jarig persoon, maar anderzijds was ik, denk ik, gewoon te jong om het als iets spannends te ervaren. Ik heb het veeleer als iets serieus, iets verantwoordelijks, en toch ook als iets beklemmends ervaren.

En vergeet niet dat je in toenemende mate uitgeput raakte door ondervoeding. Er waren ook heel veel sterfgevallen en het aantal doden per etmaal steeg in de loop van de maanden. En wij moesten als jongens al het werk doen, het corvee, de ziekenzorg, het begrafeniscorvee, maar ook alle beschikbare land ontginnen, ook nog varkens vet mesten voor de Japanner, en kippen en eenden verzorgen voor de Japanner, want die at wat beter dan wij en hield van een vers eitje op zijn tijd. Ik heb een tijd lang in het keukencorvee gezeten, groenten schoonmaken. Dat nam je heel serieus, maar aan het eind raakte je, tenminste ik, sterk apathisch door de ondervoeding. Ik herinner mij zeer wel dat als het corvee afgelopen was, om een uur of drie of zo, ik in het zonnetje tegen de muur ging zitten, in de tropenhitte. Je was zo ondervoed dat je zelfs de warmte van de tropenzon nodig had, als een soort energie-inbreng als het ware. Dan zat je daar maar te wachten tot er een gong ging dat er eten gehaald kon worden.

Ik ben die kampherinnering ook een hele tijd grotendeels kwijt geweest. Onderdrukt. Ik ben een keer overspannen geraakt, een tijd van slag geweest, 1969-1970. Toen heb ik een heel slechte tijd gehad, met veel onrust en nachtmerries, en toen zijn met brokken, mozaïekachtig, geleidelijk allerlei herinneringen teruggekomen die ik dus zo'n 25 jaar weggedrukt had, niet bewust overigens.

En dat had je misschien ook nodig op dat moment?

Ik denk het wel. Als je opgroeit en probeert weer normaal mens te worden dan moet je die dingen niet in je toegankelijke geheugen iedere keer tegenkomen. Dus ik denk dat dat vrij normaal is.

Achteraf ben ik van mening, dat geldt voor het hele gezin — daar heb ik het onlangs nog met mijn moeder over gehad —, dat wij met z'n allen, mijn broer en zusters, mijn ouders, die kampervaring heel constructief verwerkt hebben. Wij hebben daar voorzover ik kan nagaan geen trauma's, geen psychische nadelen van over gehouden. Mijn vader kon er met veel humor over vertellen. Die kon ook over allerlei nare dingen in het kamp zo vertellen dat je erom lachen moest, ook ik. Maar goed, ik ben te jong geweest om dat zelf te kunnen relativiseren. Ik kan dat nog steeds niet, maar ik kan er wel met grote gelijkmoedigheid op terugzien. Ik heb daar echt geen problemen mee.

Het is overigens wel zo dat, toen ik voor het eerst naar Japan ging, dat toch een ervaring was die ik niet helemaal emotioneel doormaakte. Maar dat is ook gauw over.

Hebben je oorlogservaringen je sneller volwassen gemaakt?

Ik denk het eigenlijk wel, ja. Ik heb mij nooit meer kind gevoeld. Je bent verantwoordelijk geweest voor je eigen bestaan, en dat leg je nooit meer helemaal af. In tegenstelling tot mijn broer en zusters die allemaal jonger zijn dan ik en die bij mijn moeder gebleven zijn. Maar die hebben natuurlijk ook het nodige meegemaakt, die hebben ook geen normale jeugd gehad, maar die hebben de dingen toch weer anders verwerkt dan ik.

Ik denk achteraf dat het een waardevolle ervaring is geweest, op zijn manier. Maar het is wel zo dat ik me er heel lang niet in heb willen verdiepen. Dat ik niets wilde lezen over de oorlog en over het gebeuren in het kamp. Ook niet over de oorlog hier in Europa hoor, ik wilde daar eigenlijk niet mee geconfronteerd worden.

Enerzijds is er een puur psychisch automatisme geweest waardoor een heleboel dingen weggedrukt zijn, Freud zou wel kunnen verklaren waarom. Maar anderzijds wilde ik er ook zo weinig mogelijk bewust mee bezig zijn. Ook dat wordt op den duur milder. Op een gegeven ogenblik ben je toch nieuwsgierig wanneer het ook al weer precies was, en dan ga je weer een paar dingen opzoeken en nalezen. Ik heb eens een keer een boek gekocht over de krijgsgevangenenkampen in Indonesië. Dat was trouwens toen ik drie jaar geleden daar voor het eerst weer naar toe ging, toen wilde ik zoveel mogelijk van dit soort plaatsen terugvinden, en het zit me nog steeds dwars dat ik dat kamp in Ambarawa niet teruggevonden heb. Ik wist dat het er niet meer was, hoor, ik wist dat het helemaal verwijderd is, maar ik had zo'n gevoel van als ik die plek kan terugvinden dan moet ik dat toch kunnen herkennen. Maar ik heb daar geen enkel gevoel van herkenning gehad. Sumuwono wel, en daar ben ik blij om, dat ik dat

heb kunnen vinden, dat was heel plezierig, toch heel goed om daar weer eens te lopen, vooral omdat we met z'n tweeën waren, mijn zus en ik, zij herinnerde zich weer andere dingen dan ik, en ja, dat was goed.

Ouderen die het meegemaakt hebben, dat merk ik wel, praten er makkelijker over. Ik heb het toch, laat ik zeggen, heel animaal meegemaakt, je was aan het overleven en je leefde in deze omstandigheden, er was niets bijzonders aan, leuk was het niet, extra bedreigend, zo ervoer je het ook niet — je werd handig in het overleven, en je zorgde voor jezelf, en verder de orde van de dag.

Ik heb eens een keer 's nachts meegedaan aan een inbraak bij het varkensvoer, voor de varkens van de Jappen, dat was gemalen en geperste kaf van rijst, gabbah. Ik heb een stukje veroverd en verstoppt, zoiets was riskant. Als je gesnapt werd dan kreeg je een behoorlijk zware straf van de Japanners. Maar ik ben niet gesnapt en dat heeft mij wat bijvoeding gegeven enige tijd, en dat beschouwde je helemaal niet als avontuurlijk, als leuk, interessant of dapper, of wat dan ook, nee, dat was gewoon een stukje overleven.

Terwijl ik merk van verslagen van ouderen — die hebben het veel bewuster meegemaakt, en hebben veel meer geweten wat ze deden. Twee of drie jaar ouder maakt al veel verschil. Ik bestond, ik overleefde.

Je zag veel doden om je heen. Dat zegt je dan misschien ook heel weinig meer.

Ja. Er was in het kamp een bord en daarop werden de namen opgeschreven van diegenen die de afgelopen 24 uur overleden waren. En of het precies zo gebeurd is dat weet ik niet, maar zo herinner ik het mij, de commandant had er op een gegeven ogenblik een premie op gezet dat als we voor het eerst een bepaald aantal haalden, 20 of zo, dan zouden we extra eten krijgen. Toen stonden we dus voor het bord: Ach, er zijn er weer maar 17 dood; en op een gegeven ogenblik: Ha! het zijn er 21, en toen kregen we een extra portie eten. En de dag daarop kregen we weer helemaal niets, want ja, die commandant moest met zijn budget rondkomen.

De verjaardag van Tanno Heika, de keizer, werd gevierd en dan kregen we vlees. Een of twee honden voor het hele kamp. Die gingen in de soep en als je geluk had dan vond je een draadje.

Ik heb gelezen dat de Japanse soldaten heel braaf waren in het opvolgen van orders. Aan het begin van de oorlog is er een bepaald bedrag, zoveel cent per dag, per gevangene vastgesteld voor voedsel, en daar hebben ze zich aan gehouden. Alleen, in de loop van de oorlog had je een inflatie van een paar honderd procent, en Tokyo is er nooit aan toe gekomen dat bedrag bij te stellen. En dus ging ons voedsel met factoren naar beneden, want het bleef tot het einde van de oorlog zoveel cent per dag. Aan het eind kon je er maar weinig meer voor krijgen.

Hoe was het einde van de oorlog?

Na de oorlog ben ik vanuit Ambarawa op clandestiene wijze liftend dwars door de linies heen, levensgevaarlijk, bij mijn moeder terecht gekomen, die in Semarang zat, in een vrouwenkamp. Pas na maanden zijn wij verenigd met mijn vader die in een krijgsgevangenenkamp in Bandung zat.

Dat was ook mijn eerste vliegtocht in zo'n groene leger-Dakota. Zo'n soort vliegende aluminium vuilnisbak, waar je op klapstoeltjes zat met een grote papieren zak, omdat iedereen zat over te geven en onpasselijk te zijn. Maar daar heb ik gelukkig nooit last van gehad, want ik vond het zelf wel prachtig. Ik geloof dat ik de enige van het gezin was die alles binnen hield.

Na de oorlog ben ik toen meteen maar in de tweede helft van de eerste klas HBS begonnen. Dat was misschien niet helemaal volgens de regels, maar mijn vader was weer les gaan geven, in Bandung. Hij was, aan een school met zo'n 600 leerlingen, de enige bevoegde geschiedenisleraar. Hij had een team van mensen die toch werkloos waren, een kapper, een boekhandelaar die alles kwijt was, en die gaf hij dan instructies in wat ze moesten doen. Eén of twee schoolboeken waren er, en die circuleerden dan de hele klas rond.

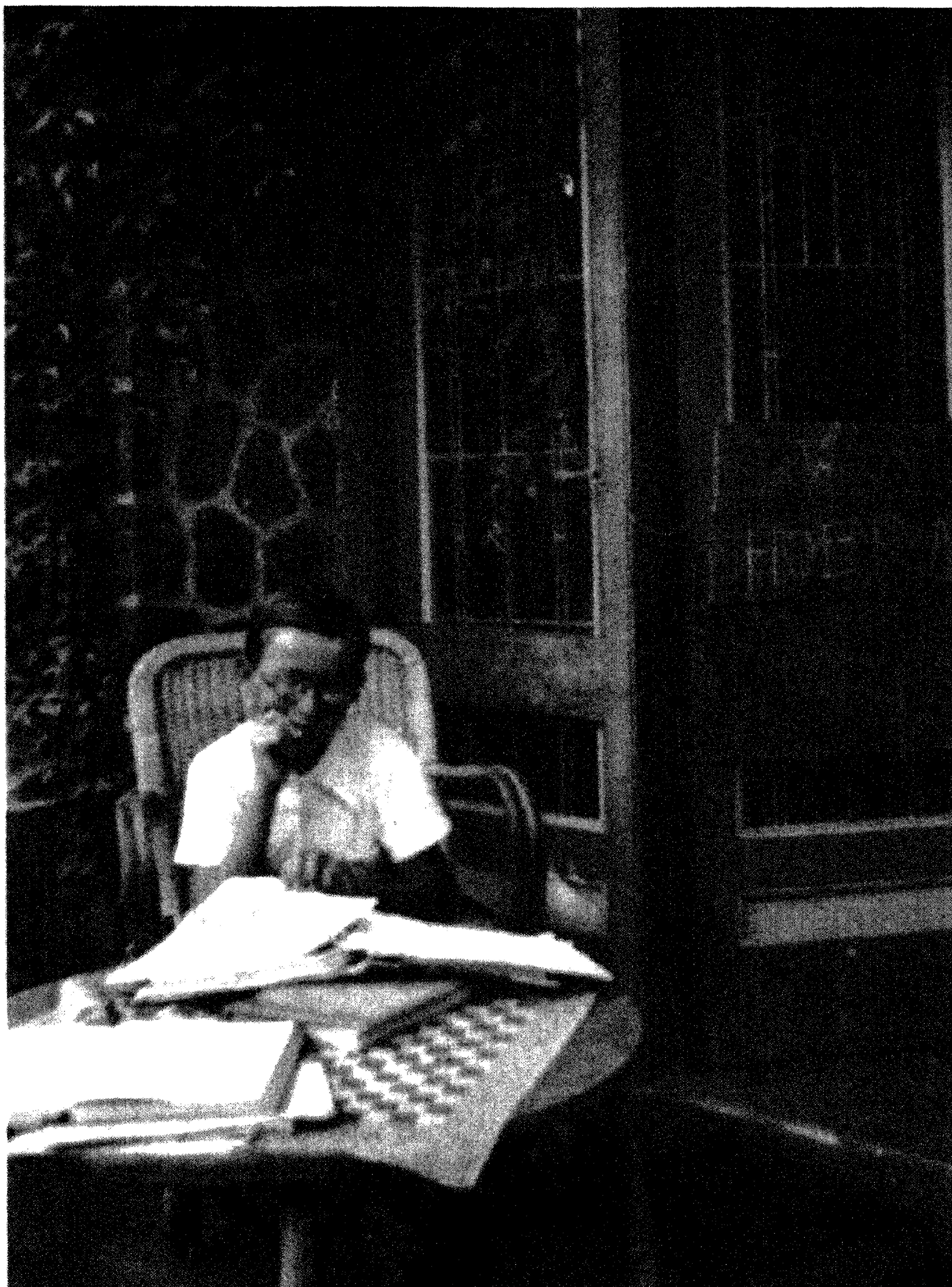
Mijn vader had dus nogal een sleutelpositie en wist mij, toen het gezin eindelijk herenigd was — dat had ook nogal wat voeten in de aarde —, op school ingeschreven te krijgen. Ik had toen een rapport waarbij ik volgens alle regels had moeten blijven zitten, maar ook daar werd soepel over gedaan, en mijn moeder heeft me geweldig bijgestoomd, iedere dag in de vakantie hard werken aan allerlei lessen, en zo ben ik in de tweede klas gekomen. Toen ging het al wat beter — in het land der blinden is eenoog koning, en ik had een goed thuisfront.

In die tijd merkte ik wel wat van de spanningen tussen inlanders en Nederlanders. Dwars door Bandung liep de demarcatielijn. Ik heb daar de granaten door de straat horen gieren, dan sloegen ze een eindje verderop in, en dan kwam er weer een.

Je kon dus ook de stad niet uit. We zijn één keer naar de Dago-waterval geweest met een Nederlandse militair, er waren militairen van de positionele acties en mijn ouders stelden daar hun huis onmiddellijk voor open. Dus die kwamen bij ons koffie drinken en eten en gezelligheid zoeken, en een keer heeft zo'n militair, gewapend, ons meegenomen naar de Dago-waterval. Toen was dat gevaarlijk terrein, daar kon je pemuda's tegenkomen, daar kon je niet naar toe zonder militair met geweer. Ik was overigens te jong om dat echt als spannend te ervaren. Dat was gewoon een randvoorwaarde van het bestaan.

Toen probeerde men in Bandung het Christelijk Lyceum weer op te richten, aan wat toen de Dagoweg heette. Ook daar ben ik drie jaar geleden teruggeweest en heb de school herkend, ook die was veel kleiner geworden.

Maar om die school destijds weer opnieuw te kunnen oprichten was er een minimum aantal leerlingen nodig en mijn vader, grootmoedig als altijd, gaf mij op voor die school aan de Dagoweg. Toen zat ik ineens in het Gymnasium, dat was bijna een uur lopen van waar wij woonden — heen, en een uur terug, iedere dag. Nou daar zat ik nog maar net een paar maanden op en toen gingen we naar Nederland.

... iedere dag in de vakantie hard werken aan allerlei lessen ...

Waarom zijn jullie teruggegaan naar Nederland?

Mijn vader was met hart en ziel leraar, maar hij is in het kamp praktisch blind geworden en kon niet alles wat een gezonde, valide leraar kon. Op een gegeven ogenblik gaf dat een conflict. De leiding van de school vroeg meer van hem dan hij kon opbrengen. Toen heeft hij zich laten keuren en werd hij onmiddellijk afgekeurd en naar Nederland gestuurd met de eerstvolgende boot.

Dat was november 1947, en die tocht op de "Oranje" was een geweldige belevenis, één van de hoogtepunten in mijn leven. Een lijnboot als de "Oranje" was een prachtig stuk techniek, erg indrukwekkend. Wij, mijn jongere broer en ik, hadden de vrijheid om overal naar toe te gaan. Mijn zusje daaronder was net te jong en moest bij de kinderopvang blijven. Maar wij konden over de hele boot. Maar het allerbelangrijkste was dat er genoeg te eten was. We waren geweldig ondervoed uit het kamp gekomen, en dat eerste anderhalf jaar na de oorlog was nog steeds een periode van grote zuinigheid, en van, laten we zeggen, ook geen bijzonder rijke voeding. En daar aan boord heb ik voor het eerst bewust appels en peren gegeten, en havermout en van alles en nog wat, dat was een heus paradijs.

Wij zijn als hele kleine ondervoede magere scharminkeltjes naar Nederland gekomen, en dat was toch al eind 1947. We kwamen aan in het begin van de winter, 30 november of zo iets, staat me bij, want de volgende dag zag ik voor het eerst hagel, geen idee wat dat was. Er lag ineens wit grind, dat er de vorige nacht niet geweest was. Ik kreeg dan ook prompt binnen twee maanden een zware longontsteking. Nadat ik die overleefd had ben ik in een jaar van de kleinste van de klas tot de allerlangste van de klas doorgeschoten en heb een heleboel ingehaald in lengte en breedte en massa.

Waar heb je toen gewoond en ben je naar school gegaan?

We woonden in Bergen op Zoom, maar ik zat op school in Goes. Aan die school, het Christelijk Lyceum voor Zeeland, heb ik heel goede herinneringen. Er kwamen leerlingen uit heel Zeeland. Het was boeiend, ik ging graag naar school.

Er was één nadeel aan de situatie. Vanuit Bergen op Zoom moest ik 's morgens al om 6 uur met de stoomtrein mee want de trein van 8 uur was te laat, dan kwam ik pas om 9 uur op school. En ik kwam 's avonds laat terug en ik had natuurlijk mijn huiswerk.

Ik kwam niet toe aan een sociaal leven in Bergen op Zoom, behalve zondags bij mijn grootmoeder, koffie met ontbijtkoek, en dat was ook niet zo erg sociaal op mijn niveau. Terwijl ik in Goes ook buiten de vriendenkringen bleef, want ik kwam pas tegen schooltijd en ik ging meteen na school weg om de eerste trein te halen, want die treinen reden maar eens in de twee uur, dat was niet zo erg leuk. Ik ben dus een beetje zonder speelvrienden, zonder vrienden met wie je sociaal contact hebt, opgegroeid. Ik had wel vrienden op school maar die

woonden dan ook heel ergens anders. Een goede vriend woonde in Yerseke en die zag ik alleen maar op school.

Het Christelijk Lyceum voor Zeeland was in die tijd een kleine school, pas gestart, nog zonder erkenning, en dat was een beetje behelpen, wat lokatie betreft en wat docenten betreft. We zaten toen ik daar op school kwam (dat was halverwege de derde klas) in een oud gebouw, ik denk dat dat een oud weeshuis was of zo.

We waren als derde klas de hoogste klas, en we bleven dat, mijn hele schoolperiode, en dat gaf ons een bijzondere verantwoordelijkheid. Als we ons hadden misdragen tegenover een leraar — dat wil zeggen, dat vond die leraar, die ging zich beklagen — dan werden we bij de rector geroepen en die zei dan: “Jullie zijn de hoogste klas en jullie moeten het voorbeeld geven, daarom zal ik jullie nu geen straf geven maar ik reken erop ...”. Ja, het was een heel aparte sfeer.

Door mijn lacunaire ondergrond zakte mijn rapport weer volledig in elkaar, en toen herhaalde zich het spelletje. Ik had volgens alle regels moeten blijven zitten, met een 3 voor Latijn, een 4 voor Grieks en een onvoldoende voor dat, maar de rector in Goes had zelf in Indië gezeten en die wilde me wel een kans geven.

Weer een zomer heel hard geblokt en in de vierde klas heb ik toen geleidelijk aan mijn cijfers op weten te halen, en met de overgang van 4 naar 5 waren alle onvoldoendes verdwenen, en daarna is de zaak naar een redelijk niveau gebracht.

In die laatste klassen, 5 en 6 gymnasium, zaten we met z'n zevenen in de klas. Pas in mijn eindexamenjaar, in 1951, heeft de school erkenning gekregen. Er was nog een tijd lang sprake van dat wij op een andere school examen zouden moeten doen. Net op tijd is dat in orde gekomen.

Het was ook voor de leraren voor een deel een opoffering. De school was niet gesubsidieerd dus ik denk ook niet dat ze hetzelfde salaris gehad zullen hebben als de leraren aan een wel erkende en gesubsidieerde school. Maar het was heel intiem, doordat het klein was en doordat de leraren enthousiast waren. Ze probeerden je echt wat over te brengen. Ik heb daar heel positieve herinneringen aan.

Welke vakken vond je leuk op school?

Wiskunde vond ik erg leuk, ik had les van de heer Maas; die was K5-er maar een heel solide en betrouwbare leraar. Als gymnasiast kreeg ik ook analytische meetkunde, uit het boek van Schreck, als ik het goed heb. Daar kwamen coördinaat-transformaties aan de orde, maar alleen maar translaties, en dan wilde ik op een gegeven moment weten wat er gebeurde bij rotatie. Nou meneer Maas kwam met zijn exemplaar van Barrau en had daar een bladwijzer bij gedaan waar de coördinaat-transformaties stonden en leende dat aan mij uit, en dat bestudeerde ik dan, dat had hij voor K5 moeten doen. Hij kon het me niet uitleggen maar hij kon wel zijn boek uitlenen en dat vond ik erg leuk.

En zo waren er meer leraren die echt wat voor je deden. De leraar Duits, die

mij een boek over filosofie uitleende en die mij op het spoor zette van het oud-Duitse Nibelungenlied en dergelijke. En de leraar Nederlands, meneer Cornet, die geweldig enthousiast was, die ook altijd bereid was om zich te laten afleiden om over zinnige culturele onderwerpen met de klas te praten. Ik heb daar erg veel van geleerd, vooral door zijn enthousiasme. Door natuurkunde werd ik erg geboeid, door de leraar Hoogteijling.

Ook kwam er een leraar, de heer Mulder, die pas zijn ingenieursexamen in Wageningen had gehaald, zowel voor biologie als voor scheikunde, ook een enthousiast iemand, waar ik graag bij op les kwam. Biologie was een van mijn lievelingsvakken, dat was mijn enige 10 bij het eindexamen. Ik was eigenlijk ook van plan om biologie te gaan studeren, maar die enthousiaste leraar natuurkunde heeft me overgehaald om naar de VU te gaan voor natuurkunde, daar had hij zelf gestudeerd.

Het was een school die heel weinig had. Proeven konden er nauwelijks gedaan worden. Ik herinner mij nog dat er eens een fles kwik was aangeschaft, en toen kwam de werkster, die wou de fles oppakken en die had helemaal niet in de gaten dat dat kwik was. Ze schrok zo van dat gewicht en liet hem vallen en daar brak-ie. Gelukkig in de gootsteen, en uit de elleboog kon nog een deel van het kwik gered worden. Maar dat was bijna het hele practicumkapitaal dat daar werkelijk 'through the drain' ging.

Maar ach, mijn zwakke vakken waren de talen. Daar heb ik ook erg lacunair les in gehad en daar ben ik nooit sterk in geworden. Ik heb nooit goed Frans geleerd bijvoorbeeld, want de eerste leraar Frans, die is aan tbc overleden — daar stierf je toen nog aan, kort na de oorlog —, toen hebben we een tijd zonder leraar Frans gezeten, en toen kreeg de leraar geschiedenis opdracht om Frans te geven want die had in België gewoond, dus die was relatief deskundig. Dat was de heer Van Dijk, zijn vrouw is de bekende schrijfster van streekromans geweest, Nellie van Dijk-Has. Ik heb van mijnheer Van Dijk leuk geschiedenis gehad, maar ik heb geen Frans geleerd. Toen kregen we daarna een juffrouw Frans, die was nauwelijks ouder dan de oudste jongen in de klas, misschien nog jonger, die had toch wel enige moeite met orde in de klas. Kortom, Frans is nooit mijn sterkste vak geworden.

Maar Grieks vond ik leuk onder de talen, en dat vind ik nog steeds een heel leuk vak, en van Latijn heb ik ook nog wel wat opgestoken. En voor de exacte vakken hoefde ik niks te doen.

En gymnastiek?

Nee, daar was ik de miskleun. Dat kwam ook, de eerste jaren ging ik vanuit Bergen op Zoom in Goes op school, dat is maar een kilometer of 40, denk ik, maar in die tijd ging er nog een stoomtrein eens in de twee uur. En die deed er een uur over, ja, en dan kon je soms twee uur later vertrekken als je het eerste uur mocht missen. En vooral als het eerste uur gymnastiek was, dan wist ik het voor elkaar te krijgen dat ik daar toestemming voor kreeg. Mijn

gymnastiekopleiding laat dus te wensen over.

Na je eindexamen, in 1951, ben je gaan studeren aan de Vrije Universiteit.

Ja, daarna ben ik naar de VU gegaan. Mijn vader zag aankomen dat ik zou gaan studeren, probeerde de zaak economisch in de hand te houden, en had inmiddels gesolliciteerd naar een positie in Alphen aan de Rijn, en in 1951 zijn we daarheen verhuisd.

Toen wij daar woonden is Avifauna opgericht; dat gaf in het dorpsleven nogal wat commotie. Ik ben daar geweest. Ik ben altijd een groot liefhebber van dieren, in het bijzonder van vogels geweest. Dus Avifauna was best de moeite waard. Het was alleen nauwelijks te betalen voor ons. Mijn ouders moesten na de oorlog behoorlijk zuinig zijn, want die zijn volledig berooid, zonder iets, uit Indië teruggekomen en moesten wèl zes kinderen groot brengen.

Ik herinner me verder nog boekhandel Haasbeek, die bestaat nog steeds. Haasbeek trok het land rond en kocht overal winkeldochters op en verkocht die voor een verlaagde prijs. In die boekhandel heb ik heel wat uren rondgehangen en heb daar ook heel wat zakcentjes naartoe gebracht om toch maar weer een boek aan te schaffen.

Dat heeft de basis gelegd voor je boekencollectie?

Die basis is al in Indië gelegd, vlak na de oorlog. De Japanners hadden een rare gewoonte. Ze sorteerden alles en sloegen dat dan weer op. Dan had je dus een straat daar was een aantal huizen helemaal volgestouwd met stoelen, in de volgende straat stonden de tafels, die ameublementen waren uit elkaar getrokken. En weer in een volgende straat stonden de bedden, en zo was er een groot huis volgestouwd met boeken. Alle mensen waren geïnterneerd, alle blanken, die huizen stonden leeg, en de Japanners hadden alle huisraad opgeslagen, maar eerst wel even sorteren. Alle boeken waren bijeen gebracht in een verdiepingshuis (zoals we dat noemden in Indië). En die boeken moesten geregistreerd worden, en ik heb als jochie in Bandung zakgeld verdiend door van de boeken de titels op te schrijven, lijsten te maken van die boeken, en ach, ik mocht wel eens een boek meenemen van de toeziende man die daar de leiding gaf. Daar komen mijn eerste boeken vandaan. Nog niet zo veel maar daar begon het mee. Ik had dus al een paar boeken toen ik uit Indië kwam.

Wat had je grootste interesse? Fictie, non-fiction, ...

Dat was gemengd. Zowel De Drie Musketiërs als De Wonderen der Wereld, en een boek over kunstgeschiedenis. Van de heer Haasbeek, de boekhandelaar in Alphen aan de Rijn, heb ik bij mijn doctoraal nog een boek gekregen, en dat waren de Analects van Confucius. Ik heb het nog steeds. De vertaling van de wijze woorden van Confucius. Daar was ik ook altijd in geïnteresseerd, religies, gewoonten, met name religieuze gewoonten van andere volkeren. Ik heb

als student de Koran van begin tot eind, alle sura's, doorgelezen. Ik had de Nederlandse vertaling gekocht, met aan de ene kant, zo hoort het bij een goede vertaling, Arabisch waarvan ik alleen de Arabische cijfers heb leren ontcijferen, en aan de andere kant Nederlands, in kolommen naast elkaar.

Ik heb mijn hele leven een zwakke plek gehad en dat zijn maagzweren. En daar heb ik voor het eerst voor gekuurd in 1954. Maar toen betekende dat nog 6 à 7 weken plat en niet bewegen en heel laffe kost. Lezen met behulp van een plankje en zo, je mocht niet overeind komen. De theorie was toen nog dat dat nodig was om zo'n maagzweer te genezen. En in die tijd heb ik de Koran uitgelezen. Ik had hem al, een vertaling van het Ahmadija Genootschap. De vertaling van Kramers heb ik gekocht zodra die uitkwam. Drie Nederlandse en twee Engelse vertalingen heb ik van de Koran. Ik heb hem toen doorgelezen en hele discussies gehad met de predikant die op ziekenbezoek kwam.

Je hebt nu heel vaak kerkelijke discussies en zo. Dat mensen de vraag stellen van "Waarom is de ene godsdienst meer waar dan de andere?". Nou die vraag kwam toen bij mij ook al op en ik heb die vraag ook aan de predikant gesteld, van "Ja, waarom moet ik de bijbel voor waar houden en de Koran nou niet?". Uiteindelijk is dat natuurlijk geen zinvolle vraag, maar laten we daar nu niet op in gaan. Maar dat soort discussies had ik toen met de predikant.

Ik kan wel stimulansen aanwijzen. In de eerste plaats mijn Indische verleden, waar je natuurlijk opgroeide in een cultuur die Islamitisch is. In de tweede plaats die school in Goes waar ik naar toe ging. Dat was een Christelijke school die erg veel werk maakte van zijn Christelijke karakter. Op een Christelijke school heb je vaak godsdienstles, maar die school in Goes had verschillende religieuze vakken. We kregen een vak Kerkgeschiedenis waar ik echt veel van geleerd heb. We kregen een vak Bijbelkennis en een vak Zendingswetenschappen, en bij dat vak werden ook de grote godsdiensten van de wereld behandeld. Dus op de middelbare school maakte ik al kennis met andere godsdiensten, onder deskundige leiding. Er waren dominees die les gaven, maar dit was een dominee die er echt wel verstand van had. Met de hoofdlijnen van het Hindoeïsme, Boeddhisme, de Islam, het begon met animisme en dynamisme, het was keurig netjes systematisch opgebouwd. Dat boeide me, dat vond ik interessant, en ben ik altijd interessant blijven vinden.

Ik heb geprobeerd in de loop van de tijd naar de bronnen terug te gaan. Ik heb materiaal over het Boeddhisme, Hindoeïsme, het heeft me altijd geïnteresseerd. Het interesseert me nog steeds hoe andere mensen, andere culturen denken, ik probeer mij in te leven hoe mensen uit zo'n cultuur hun bestaan beleven, ik probeer daar enige empathie voor te ontwikkelen, daar hoort de Islam zeer beslist bij.

Hoe verliep je studie?

Ik heb tot mijn kandidaats vanuit Alphen aan de Rijn als bus-student gestudeerd aan de VU. Dat betekende dat ik ook geen lid was van een of andere

studentenvereniging, ik was nihilist zoals dat toen heette, maar dat heb ik ook overleefd.

Zoals ik al eerder zei, had ik heel lang biologie willen gaan studeren, maar het is mijn leraar natuurkunde geweest die gemaakt heeft dat het natuurkunde werd. En ik heb daar nooit spijt van gehad, al bleek dat later wiskunde te worden.

Je kon op twee manieren kiezen voor natuurkunde in die tijd: letter A en letter D. Letter A was wiskunde en natuurkunde met sterrenkunde. Letter D was natuurkunde en wiskunde met scheikunde. Ik heb voor A gekozen. Sterrenkunde leek me ook wel leuk en wiskunde vond ik ook leuk. Hoewel scheikunde ook niet bepaald een van mijn slechte vakken was.

De VU was toen nog een kleine universiteit. Als ik het goed heb waren wij in 1951 voor A met zo'n 13 studenten. En dan was er nog een aantal studenten D (waaronder Maarten Maurice), en wat verder weg zat E en zo. Tussen A en D zat niks. Verschillende mensen uit die tijd kom ik nog steeds tegen op de VU. Nel Velthorst, Guus Somsen, dat zijn allemaal studiegenoten.

Wat herinner je je nog van de hoogleraren natuurkunde?

Ik herinner me de colleges van Sizoo, dat was een inspirerend docent, boeiende man, was in die tijd bestuurder van TNO. Hij nam geen tentamens af, dat liet hij zijn assistenten doen, maar hij gaf nog wel college.

Ik herinner me ook de colleges van de theoretisch natuurkundige Jonker, maar die heb ik pas leren kennen na het kandidaatsexamen. Ik herinner me zeer wel een van de jongere, zeg maar, adjudanten, van Sizoo, die ook tentamens voor hem afnam en dat was Jan Blok. Die is ook al weer jaren geleden overleden. Het enige tentamen waarvoor ik ooit gezakt ben was bij Jan Blok, atoomtheorie. Toen mocht ik nog geen Jan zeggen uiteraard, de afstand tussen docenten en studenten was groter dan nu.

In mijn tijd was Andriessen de portier van het VU-gebouw in De Lairesestraat, een echte Amsterdammer, een heel zware man, en die bewaakte de lift, want die was alleen voor hoogleraren en wij als student probeerden toch wel eens via de lift te gaan. Maar als Andriessen je in de kraag kon grijpen dan stuurde die je de trap op hoor!

Wie gaf sterrenkunde?

Grosheide. Dat deed hij heel consciëntieus; ik vind dat hij dat goed deed. Ik heb zijn sterrenkunde altijd begrepen. Zijn meetkunde heb ik vaak pas achteraf begrepen. Pas later door zelf boeken over lineaire algebra te gaan bestuderen ontdekte ik dat ik dat bij Grosheide ook al geleerd had. Ik kon het wel reproduceren maar ik kon het kennelijk niet in een verband plaatsen. Grosheide was heel erg formeel. Hij gebruikte de kern-index-methode, systematisch, kennelijk kun je zo'n methode leren correct te hanteren zonder dat je weet wat je doet. En dat hebben meer mensen gemerkt aan colleges van Grosheide. Maar Grosheide

gaf boeiend sterrenkunde, dat wil zeggen, ik werd er door geboeid.

Wanneer heb je besloten toch wiskunde te gaan doen en hoe ben je daartoe gekomen?

Dat is in de loop van de voorkandidaatsstudie gebeurd. Toen ik eenmaal kandidaats gedaan had was het duidelijk dat ik verder zou gaan met wiskunde als hoofdvak, in het bijzonder door de colleges van Koksma en Mullender.

Ik koos wel natuurkunde als bijvak, in eerste instantie, maar ik heb toen een aanvaring gehad met de practicumleider, die vond ik niet zo erg plezierig. Ik had denk ik ook de pech dat ik mijn kandidaats deed op een moment waarop geen anderen een bijvak natuurkunde begonnen, en ik kreeg dus een opdracht om in mijn eentje een apparaat in elkaar te zetten. Dat ging van: hier is wat materiaal, hier is een soldeerbout, en daar is het magazijn, en maak maar een univibrator. Nou ja, de natuurkunde-hoofdassistent, de heer Hamers, verwachtte dat ik daar dag en nacht aan zou werken want ik legde daarbij beslag op kostbare apparatuur: oscillografen e.d., en ik vond 2 à 3 middagen in de week wel voldoende, want ik wilde ook mijn wiskunde bijhouden. En dat heeft op een gegeven moment tot een botsing geleid; toen is mijn apparatuur weggehaald onder het mom van: Je bent er toch nooit! En ik ben nou eenmaal zo, ik accepteer een hele tijd verschillen van mening, maar dan word ik dwars, dus toen ben ik naar de heer Hamers toegegaan en heb gezegd: Ik zie van mijn studie natuurkunde af.

Dus je keuze voor wiskunde is terug te voeren op die meccanodoos die je niet gekregen hebt?

Ja vast. Een oude frustratie, die blijft doorwerken. Toen ben ik als een van de eersten toegelaten tot het uitgebreid wiskunde. Formeel was er die mogelijkheid, dus hoofdvak wiskunde met slechts één bijvak. Maar Koksma en Grosheide en Mullender waren daar niet voor. Dat gaf maar eenzijdige studenten, je moest bijvakken doen, liefst natuurkunde want daar komen tenslotte alle differentiaalvergelijkingen vandaan, waar je als wiskundige zoveel plezier aan beleeft. Maar ik heb voor elkaar gekregen dat ik uitgebreid wiskunde mocht doen, door te beloven dat ik nog meer zou doen dan een dubbele portie, met meteorologie als bijvak. Mechanica zat er ook bij, zal wel onderdeel van het verplichte wiskundepakket geweest zijn.

Welke herinneringen heb je aan de wiskundecolleges?

Koksma was een geweldig enthousiast en inspirerend docent, had vanuit zijn enthousiasme een heel leuke manier om met je om te gaan. Tentamens deed je toen nog bij hoogleraren thuis en tentamen bij Koksma was een ervaring, daar ging je met vrees en beven naar toe. Maar als ik daar op terugkijk, die man was ook dan vormend met je bezig, je leerde daar op het tentamen. Grosheide was heel systematisch en verlangde van je dat je het precies zo terug kon vertellen

als hij het je verteld had, tenminste zo beleefden wij dat.

Aan de colleges van Mullender denk ik met plezier terug. Hij heeft altijd iets speels gehad, je zou het ook iets slordigs kunnen noemen, maar speels en een beetje slordig horen vermoedelijk bij elkaar. Die kon heel geniaal met zijn vak omgaan maar liep weleens vast in zijn epsilons en delta's.

De VU was in die tijd klein, en verschillende colleges werden gecombineerd, maar voor diegenen die A gekozen hadden werden nog eens op een apart college, ik meen op de woensdagmiddag, de puntjes op de 1 gezet. Dus op het brede college werd wel eens een aantal dingen geponeerd, en dan kreeg je op het aparte college bij voorbeeld de sneden van Dedekind.

Ik wilde aan het eind van het eerste jaar al meteen tentamen doen, ik was kennelijk nogal ijverig en was goed bij. Ik heb toen meegemaakt dat ik tijdens het college analyse, zeg maar voor het brede publiek, Mullender kon helpen die was vastgelopen in een bewijs. Dat bewijs had hij ook al gedaan op het aparte college en dat had ik al geleerd, dus ik kon hem vertellen hoe het verder moest. Ik geloof nog steeds dat dat mij geweldig geholpen heeft. Want toen ik eenmaal bij Mullender tentamen kwam doen, toen kwam ik daar vrij vlot doorheen. Ik zie me nog zitten met bibberende handen, met zo'n kopje thee dat mevrouw Mullender binnenbracht, vol prachtige concentrische kringetjes: toen was ik geloof ik al geslaagd ...

Koksma had de zeer aantrekkelijke gewoonte om colleges te geven voor alle jaren — voorkandidaats, nakandidaats, tot vijfde-jaars toe. College verzamelingenleer, college groepentheorie, en dat waren heel leuke colleges, dat deed hij met heel veel flair, met veel improvisatie ook, maar dat was boeiend.

In die tijd was het onderwijs aan de VU nog tamelijk conservatief. Het college groepentheorie kwam niet verder dan het allereerste beginstukje, een bladzijde of zestig in Van der Waerden Deel I, en misschien nog wel minder. En een van de argumenten waarmee ik destijds voor elkaar kreeg dat ik uitgebreid wiskunde doctoraal mocht doen was dat ik Koksma aanbood om geheel Van der Waerden te doen als tentamen. Ik denk dat ik toen meer in Van der Waerden gelezen had dan waar hij ooit aan toe gekomen was. Ik heb daar veel van geleerd. Ik vond het een schitterend boek.

Werd er topologie gegeven in die tijd?

Ouderejaars vertelden met een zekere nostalgie dat Grosheide eens een caput — en ik verstond hen maar niet, 'tautologie' verstond ik — gegeven had, maar ik begrijp dat hij een keer een college topologie heeft gegeven, ik neem aan voornamelijk algebraïsche topologie. Maar dat was dus een legende, dat was ééns een keer gebeurd. Ikzelf was al aan het eind van mijn studie toen er bij de nieuwe boeken in de bibliotheek een boek lag van Kelley, General Topology. Ik heb daarin zitten kijken en dat was volkomen abracadabra voor me, maar het leek me wel heel erg interessant. Ik heb dat boek toen gekocht en gelezen, dat was mijn eerste kennismaking met topologie, maar toen was ik al bijna

afgestudeerd.

Waren er nog meer vakken die jou in het bijzonder aantrokken?

Ik vond eigenlijk het hele wiskundeprogramma leuk. Als gymnasiast had ik geen beschrijvende meetkunde gehad, en dat moest je dus inhalen, net zoals de HBS-ers wat analytische meetkunde moesten inhalen. Mullender gaf opdrachten voor beschrijvende meetkunde, en ik herinner me nog dat ik als tentamenopdracht een regelmatig twaalfvlak moest tekenen in drie verschillende projecties, dus volledig geconstrueerd. Dan moet je om te beginnen de regelmatige vijfhoek construeren en daarna verder met centrale projectie en orthogonale parallelprojectie en zo. Dat moest keurig op een groot papier in inkt, dat werd dan ingeleverd en daarna besproken. Het leverde uiteindelijk een handtekening op. Ik had nooit leren tekenen, ik heb toen voor het eerst een trekpen gehanteerd. Ik heb boeken van Van Veen en zo gelezen, over beschrijvende meetkunde, en ik vond dat leuk en boeiend en heb dat met plezier gedaan.

Eigenlijk vond ik alles leuk. Maar wat mij bijzonder aantrok was algebra, verzamelingenleer, en na het kandidaats ook weer de capita van Koksma, bijna-periodieke functies, heel boeiend. Tegenwoordig heb je het over de Bohrcompactificatie en dan trek je het in de harmonische analyse. Maar dat gebeurde toen nog echt op reële getallen zonder generalisatie naar topologische groepen. Dat vond ik een heel boeiend college. Koksma gaf een aantal colleges waarin iedere keer eenzelfde structuur aan de orde kwam, een Banach-ruimte of Banach-algebra die volledig was, en dat heb je bij de bijna-periodieke functies zo. Waar had je dat nog meer bij? Bij Fourier-transformaties en Fourier-reeksen, en dat behandelde hij dan systematisch op dezelfde manier. Je had een eenduidigheidsstelling en een volledigheidstelling en de ongelijkheid van Parcefal en dat kwam dus in verschillende contexten terug. Heel weinig efficiënt maar wel heel leerzaam. Je gaat dan inderdaad zien dat er een gemeenschappelijke structuur, een abstracte structuur, ligt achter allerlei concrete wiskunde. En dat heb ik boeiend gevonden.

Statistiek, daar heb je het nog niet over gehad.

Nee, dat werd nauwelijks gegeven. Van Rooijen was buitengewoon hoogle-
raar en gaf verzekeringswiskunde. Dat heb ik bij hem gelopen. Hij gaf ook van
tijd tot tijd colleges statistiek en numerieke wiskunde, maar die heb ik nooit
gelopen. Ik heb dus helemaal geen statistiek gehad. En met zijn numerieke
wiskunde ben ik ook nooit geconfronteerd. Wel heb ik nog eens een college
demografie van hem gelopen. Hij werkte bij een verzekeringsmaatschappij, de
“Hollandsche Societeit”, dus demografie was zijn specialiteit en zijn kernbe-
langstelling. Maar statistiek en waarschijnlijkheidsrekening en ook numerieke
wiskunde zijn helemaal aan mij voorbij gegaan.

Ook omdat het je minder interesseerde?

Van Rooijen gaf niet zoveel colleges en het was het ene jaar dit en het andere jaar dat en ik ben niet zo erg lang als student blijven hangen. Ik heb in 1954 mijn kandidaats gedaan en in 1957 mijn doctoraal. Ik had in 1952 een meisje ontmoet waarmee ik zou trouwen, ben in 1954 verloofd en heb de hele zomer hard gewerkt in een jamfabriek om voldoende te verdienen om verlovingsringen te kopen. En ik ben in 1956 voor de klas gegaan, leraar geworden, om een basis te leggen voor de bruiloft.

En ja, op een gegeven ogenblik zette ik er nogal de vaart in, ik was van ons jaar de eerste die afstudeerde. Dat betekende dat ik vermoedelijk nauwelijks de gelegenheid gehad heb nog veel extra colleges bij Van Rooijen te volgen.

In welke jamfabriek werkte je?

Pfeiffer of De Pijper of zo, hij bestaat al lang niet meer. De fabriek stond aan de Leidse Rijn, en die jamketels ... Er werd iemand op de uitkijk gezet en die ketels werden dan met dat vieze Rijnwater omgespoeld, voordat de volgende portie erin gekookt werd. En bovendien, als je zag hoe die frambozenmandjes van de veiling kwamen, bedekt met een laag schimmel en rupsen en zo, en die gingen gewoon met levende have het vuur op, er ging vervolgens toch een heleboel sulfiet bij. Het was zeer leerzaam, ik heb jarenlang geen jam willen eten.

Daarna ben je ook uit Alphen aan de Rijn vertrokken?

Na mijn kandidaatsexamen in 1954 ben ik op kamers gaan wonen. Ik zat op een zolderkamertje op de Tweede Kostverlorenkade, vlakbij de Wiegbrug. Heel plezierig om je eigen baas te zijn.

Wie herinner je je nog van je medestudenten?

Ik noemde Maarten Maurice al (later hoogleraar wiskunde aan de VU), Wim Kuyk (later hoogleraar o.a. in Antwerpen), zijn vrouw Minke Zuidema, die kwam een jaar later, maar daar ben ik nog samen mee naar school gegaan in Solo, samen in een andong, in zo'n paardewagentje daar. Een jaar eerder Piet Born, heeft natuurkunde gestudeerd, gepromoveerd en is naar Pakistan gegaan en heeft daar een Christelijk College opgebouwd. Daar is hij nu net bezig afscheid te nemen.

Later uit de kandidaats-fase: Nico Habermann, die gepromoveerd is bij Dijkstra in Eindhoven en later naar de VS gegaan, Hoofd Computer Science bij Carnegie Mellon geworden. Ik heb hem daar nog opgezocht, de laatste keer dat ik daar zijn gast was. Toen ben ik ook te gast geweest bij Dana Scott thuis, met mevrouw Habermann en Nico. Laatstelijk was Nico de Computer Science Advisor van de National Science Foundation. Maar hij is een jaar geleden, veel te vroeg, heel onverwacht, overleden.

Wim Blokhuis moet ik zeker noemen, die is later naar Den Helder gegaan,

naar de Opleidingsschool voor de Marine. Hij was een oudere studiegenoot die ons zo nu en dan tot kalmte maande als we weer eens wat te enthousiast met de bordenwissers gingen gooien, die wist al dat dat niet hoorde. Eyt Algra, moet ik zeker ook noemen, die heb ik al heel lang niet gezien, ook aan hem heb ik heel plezierige herinneringen. Een goede vriend die ik nooit meer gezien heb sinds we afgestudeerd zijn.

En iemand die ik dan ook nog even moet noemen dat is Han Schippers, de zoon van Professor Schippers, de theoloog. Die jongen had tbc, en in de periode nadat hij uit het sanatorium was en genezen verklaard heb ik hem leren kennen. Wij hebben toen met een aantal studenten — Maarten Maurice en Wim Kuyk waren daar ook bij, maar Han Schippers prominent ook — een werkgroep formele logica opgezet, en zijn daar een aantal boeken gaan bestuderen, en nodigden daar de hoogleraren uit, en die waren zo sportief dat ze ook kwamen. Koksma, Grosheide en Mullender. We bestudeerden dus een boek van Carnap en een boek van Curry. We hadden wel Koksma om advies gevraagd, en die had Beth om advies gevraagd en had dat overgebracht. En daar heb ik voor het eerst kennis gemaakt met de formele logica. Dat vond ik heel erg boeiend.

Maar Han Schippers is heel jong overleden. Waar ik mij hem ook altijd om blijf herinneren is omdat hij een heel sympathiek iemand was. Ik heb hem niet lang gekend, hij deelde met ons de belangstelling voor dat soort abstracte zaken als logica maar hij heeft mij ook geïntroduceerd in andere zaken, *Gargantua et Pantagruel* van Rabelais heb ik van hem geleend in de vertaling van Ernst van Altena, daar was ik heel erg door geboeid in die tijd. Ik heb het later zelf aangeschaft.

Dat zijn zo een paar namen die bij me opkomen.

In 1957 ben je afgestudeerd. Wat heb je toen gedaan?

Ik wilde graag promoveren bij Koksma, hoewel ik meer tentamens had gedaan bij Mullender dan bij Koksma. Maar ik had gesolliciteerd naar een baan als leraar in Haarlem, en ik had Koksma gevraagd of hij referenties wilde geven. Toen reageerde hij nogal terughoudend, misschien moet ik zeggen nogal fel. Hij vond het niks voor mij en bood me bij die gelegenheid een assistentplaats op het Mathematisch Centrum aan, waarvan Koksma toen Directeur was. Ik ben toen naar mijn vader gegaan, van "Wat moet ik nou doen?". Die baan in Haarlem werd me aangeboden en ik kon assistent worden op het MC. En mijn vader zei: "Je moet natuurlijk een *echte* baan nemen". Hij was in de crisistijd begonnen en een school was tenminste een serieuze, betrouwbare werkgever.

Maar Koksma heeft me van de school geplukt, en gezorgd dat ik een beurs naar de VS kreeg. Er was toen nog een programma van het State Department, voor uitwisseling met Europa, de International Cooperation Administration, in het kader van de wederopbouw van Europa.

Ik heb twee jaar in Berkeley gezeten. Ik heb toen college gelopen bij Van der Corput, die zat toen in Berkeley, maar vooral bij Tarski en Henkin. Ik heb

erg veel steun van Henkin gehad. Hij was heel sociaal gericht en ving mensen die van buiten kwamen op, deed daar wat voor. Kelley was met sabbatical, die was er niet, maar Loève, de waarschijnlijkheidstheoreticus, gaf college topologie uit het boek van Kelley.

Ik heb in Berkeley de moderne wiskunde geleerd. Ik heb daar heel veel colleges gelopen. Ik kwam daar eigenlijk met een fellowship met de bedoeling dat ik daar onderzoek zou leren doen of mee zou doen met het onderzoek. Maar ik heb daar heel veel colleges gelopen, en daar de moderne benadering van de wiskunde leren kennen die ik op de VU niet tegengekomen was, algebra, moduletheorie, topologie, veel logica. Mostowski kwam daar in sabbatical, gaf axiomatische verzamelingenleer, heel boeiend, heel aimabele, knappe man ook. Daar heb ik Dana Scott voor het eerst gezien, ik ken hem langer dan hij mij kent. Hij hield een verhaal op het seminar van Tarski. In die tijd was er ook een keer een congres waar ik als toehoorder bij zat, op het gebied van logica en grondslagen. Montague heb ik daar ook ontmoet. Dat is voor mij een heel belangrijke ervaring geweest.

Na je tijd in Berkeley ben je op 1 oktober 1959 aan het MC begonnen. Hoe verliep je promotieonderzoek? Hoe werd dit beïnvloed door je tijd in Berkeley?

Toen ik terugkwam uit Californië had ik een heel wat andersoortige wiskunde in mijn bagage dan toen ik er naar toe ging. Wat ik in Berkeley geleerd heb is de moderne opzet van de wiskunde, de meer abstracte opzet, het gebruik van het Lemma van Zorn, de meer algebraïsche, meer structurele benadering van zaken, in plaats van alles precies doorrekenen. Koksma gaf toch veel meer colleges complexe functietheorie, differentiaalvergelijkingen, op de ouderwetse manier, waarbij je de zaak helemaal doorrekent, en begint met éénachttiende epsilon en aan het eind komt het precies allemaal goed, en daar was hij geniaal in.

Mijn bedoeling was om bij Koksma te gaan promoveren. Maar Koksma is ik meen eind 1960 ernstig ziek geworden en een tijd lang uitgeschakeld geweest. Koksma is toen ook opgevolgd als Directeur van het MC door Van Wijngaarden.

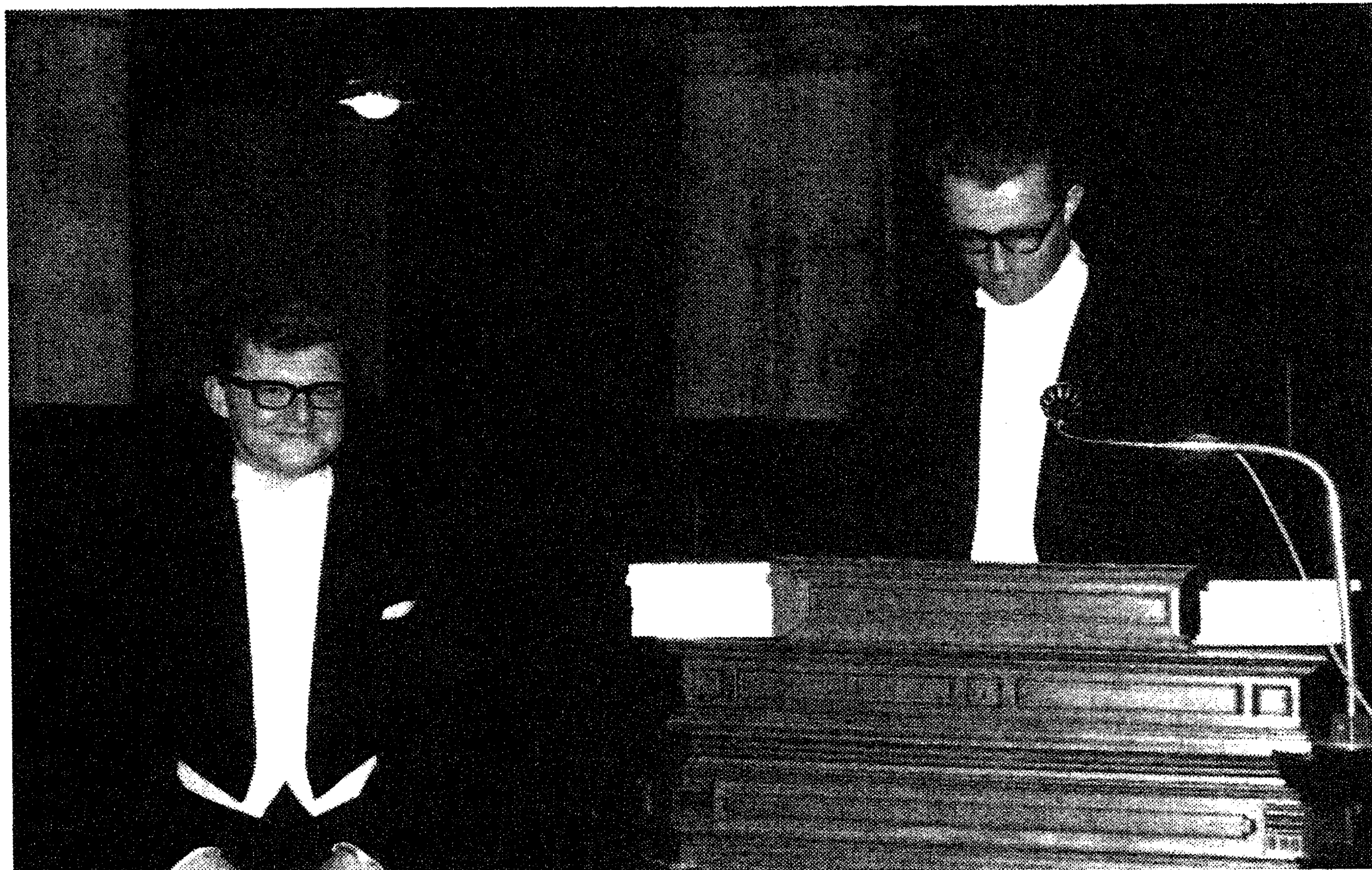
Koksma kon mij toen niet coachen, en in die periode ben ik in het gravitatieveld van De Groot terecht gekomen en ben ik aan problemen gaan werken die De Groot mij voorhield. Ik was erg geboeid door laten we zeggen de Bourbaki-wiskunde, die ik uit boeken en geschriften in die tijd leerde, en De Groot als topoloog deed natuurlijk onderzoek in die richting.

Dus als Koksma je meer had begeleid was je misschien in een meer klassieke richting gegaan dan waarin je nu bent gegaan.

Ja, maar Koksma had er zeker oog voor dat het inmiddels op een andere manier moest en kon. Dat blijkt al uit de opdrachten: probeer die ideeën van Weyl over gelijkverdeling nou eens te generaliseren naar andere lokaal compacte groepen dan de reële getallen. Dat is natuurlijk al een moderne benadering. Dus Koksma wilde me wel degelijk in een andere richting.

Ik heb eerst geprobeerd op mijn eentje op het gebied van gelijkverdeling wat te doen en op Koksma's suggestie de ideeën van Weyl te generaliseren naar topologische groepen. Dat is me toen niet gelukt. Later heb ik samen met Gilbert Helmberg op het gebied van gelijkverdeling wat gedaan. Dat was nadat Koksma weer voldoende hersteld was. Er is toen een colloquium gelijkverdeling geweest en Helmberg was een van de sprekers. Hij was toen een jaar gastmedewerker op het MC en ik heb later samen met Gilbert een artikel geschreven, waarbij ik graag ruitelijk toegeef dat Gilbert daar heel wat meer expertise en kennis in ingebracht heeft dan ik. Hij had ook een kleine voorsprong op mij ...

Maar later heb ik ook een aantal dingen, waar we samen niet uitkwamen, opgelost, in de zomer van 1964, bij een bezoek aan Zdenek Hedrlín in Praag. Daarvoor, in diezelfde zomer ben ik ook gepromoveerd.

... in diezelfde zomer ben ik ook gepromoveerd ...

Hoe was de sfeer op het Centrum?

Leuk, heel plezierig. Ik heb met Van Herk op een kamer gezeten en dat was leerzaam. Heel interessante man, een keel-, neus- en oorarts die altijd wiskunde had willen studeren, maar zijn ouders vonden dat je als dokter een betere boterham kon verdienen. Hij was bijna bezeten van de Riemann-hypothese. In die richting was hij iedere keer aan het graven. Hij was hoogleraar in Bandung

geweest. Aanvankelijk was hij op het Mathematisch Centrum aangesteld op een plek waar op dat moment plaats was en dat was op de Afdeling Statistiek, en daar werd hij aan het werk gezet maar dat had niet zijn hart. Zijn hart was de Riemann-hypothese, de getaltheorie, de priemgetalverdeling. Toen is men lankmoedig geweest en heeft men gezegd, goed, de helft van je tijd mag je aan je dierbare wiskunde besteden, en dat betekende dan ook de helft van de tijd gestationeerd bij ZW. En de andere helft van zijn tijd moest hij dan toch het werk van Statistiek blijven doen, consultaties e.d., want als medicus was hij daarvoor natuurlijk bij uitstek geschikt. Veel van de consultaties bij Statistiek kwam van medici en andere onderzoekers die proeven opzetten en experimenten wilden doen en die statistisch wilden interpreteren. En die moesten dan geholpen worden om niet van tevoren hun uitkomsten al te projecteren in de wijze waarop ze hun experiment deden; Van Herk sprak hun taal.

Van Herk had ook een eigen 'theory of everything' waarbij hij, geloof ik, het aantal dimensies van de fysische realiteit kon uitrekenen, en dat was weer een heel ander aantal dan wat je bij andere auteurs aantreft. Later is Van Herk hoogleraar in St. Andrews in Schotland geworden.

In de lunchpauze werd er gebridget. Ik werd gewoon geronseld, ik kon helemaal niet bridgen, nou, dat heeft Lekkerkerker me dan maar geleerd. Hij was een goed bridger, hij heeft zich vrees ik nogal eens aan mij moeten ergeren want ik ben nooit een goed bridger geworden. Maar die traditie die toen begonnen is hebben we jarenlang voortgezet. Gert-Jan Förch is toen een tijdlang medewerker geweest bij TW, bekend auteur van bridge-handboeken, zeer deskundig. Als partner bleef hij altijd heel keurig en hoffelijk. Al was het nog zoveel troep wat ik daar voor hem neerlegde, ik werd heel hoofs bedankt, 'thank you, partner'; ja dat was een levensles!

We hadden een heel leuke traditie, we gingen heel amicaal met elkaar om, met name de mensen van TW en ZW. De Rekenafdeling was een groep apart, hoewel Dirk Dekker vaak bij ons kwam meebridgen, maar die was natuurlijk in feite een oud-ZW-er, bij De Groot gepromoveerd. En Statistiek was ook een groep apart, daar hadden we niet zo veel contact mee.

En de Algemene Dienst?

De Algemene Dienst, ja, Mevrouw Oosting, hoofd van de huishouding. En de heer Van Ommen, die de koffie rondbracht. Die had een heel gore stofjas die vermoedelijk in geen jaren gewassen was, waarmee hij achter de stencilmachine stond en die onder de inkt zat en zo. In die stofjas zaten dan de lepeltjes, en dan kwam hij binnen, geklopt werd er nooit, de deur werd opengestoten en daar zat ik dan met mijn benen op mijn bureau, die trok je dan gauw naar beneden (of niet, als je zag dat het Van Ommen was). Dan werd er koffie neergezet en dan graaide hij in die grauwe zak en dan kwam er een lepeltje uit, of een klontje dat had hij ook los in zijn zak. Dat hoorde er allemaal bij en dat was wel leuk.

Bep Reckman was natuurlijk een zeer bekende figuur, ook een zeer invloedrij-

ke figuur, en weleens een wat onvoorspelbare figuur. Ze kon wel eens emotioneel zijn. Had ze ook wel aanleiding toe.

Ook als je goed met haar overweg kon dan kon het je gebeuren dat je op het verkeerde moment bij haar kwam en dan werd je dat ook wel duidelijk gemaakt. Ze nam nooit een blad voor de mond. Dus als ze vond dat je je niet gedroeg zoals zij passend vond dan liet ze je dat wel weten.

Mevrouw Monasch herinner ik mij op de bibliotheek, op de tijdschriftenafdeling. Ik zat altijd veel op de bibliotheek, ik had toen nog de tijd om de nieuwe boeken door te kijken en tijdschriften door te bladeren, en te studeren. Ik kende dus de bibliotheecarissen allemaal. Mevrouw Monasch zat op de tijdschriftenafdeling, ze was politiek uiterst links en was dus in het bijzonder gericht op alle ruilingen met Oost-Europa. En daar heeft de bibliotheek heel veel aan gehad want allerlei Russische, maar ook Roemeense en Georgische en Azerbeidjaanse, en misschien wel Tsjetsjeense tijdschriften, hadden wij hier en die waren nergens anders in West-Europa. Wij hadden een complete collectie. Mevrouw Monasch ging bij voorkeur achter het IJzeren Gordijn met vakantie en zocht academies op en vertelde ze hoe stom ze waren dat ze niet met ons ruilden en bracht dan weer ruilingen tot stand.

Meestal lag ze overhoop met wie op dat moment bibliothecaris was, wie dat ook was. Maar ik kon het goed met haar vinden op de een of andere manier. Ze maakte nogal eens een praatje met me en dat vond ze kennelijk wel leuk. Ik mocht haar wel, het was een pittig vrouwtje.

Hoe heb je Koksma op het MC leren kennen?

Koksma zette me meteen aan het werk, hij gooide me meteen in het diepe. Die kreeg als secretaris van de Akademie voor de Indagationes artikelen aangeboden en die gaf hij dan aan mij en daar moest ik hem dan een rapport over geven en dat soort zaken. Dat ging soms over dingen waar ik nog niets van wist. Maar de Afdeling Zuivere Wiskunde bestond toen uit twee personen, de andere was Gerrit Lekkerkerker, en die heeft mij geweldig gecoached, daar heb ik erg veel van geleerd. Dus als Koksma mij dan weer een hap gaf die eigenlijk mijn kunde te boven ging dan zei Lekkerkerker heel wijs en relativerend: "Dat doe je zo en zo", op een beetje socratische manier.

Koksma schakelde me onmiddellijk ook in bij colloquia, het was toen nog belangrijk dat er ieder jaar een groot colloquium was waar een van de afdelingen voor verantwoordelijk was en waar in principe iedereen uit het land uitgenodigd was. Koksma heeft colloquia georganiseerd over p -adische getallen en over gelijkverdeling. Er werden van tevoren syllabi uitgereikt. Dan werd je, als Koksma aan de beurt was als spreker, op zijn kamer geroepen, daar in de Boerhaavestraat, een kamer beneden, vlakbij de ingang. Daar liep hij te ijsberen — dat deed hij altijd als hij diep nadacht, ook op een tentamen, als hij je dan vragen stelde dan liep hij achter je rug heen en weer; dan had je het gevoel van wat komt die nou weer doen, uit welke hoek zal hij me bespringen.

Dan liep hij dus te ijsberen en telefoneerde, het ene telefoontje na het andere, Barning, secretaris van de directie, rende in en uit en gaf hem stukken, Koksma las al telefonierend de stukken, en tussendoor dicteerde hij zinnen voor zijn syllabus. Ik zat dat allemaal ijverig op te schrijven, en werd dan weer naar boven gestuurd om dat uit te gaan werken.

Koksma kon drie dingen tegelijk doen. Daar is hij, denk ik, ook aan doodgegaan. Hij is uit hetzelfde jaar als mijn vader, 1903, en is in december 1964 overleden, dus hij was 61 jaar. Koksma heeft het meest van de oprichters gedaan aan de realisatie van de Stichting en het instituut. Hij is van de stichters ten onrechte het meest verwaarloosd.

Er is veel meer erkenning voor Van Dantzig als de visionaire man, de man van de toepassing van de wiskunde, op alle mogelijke vakgebieden. Van der Corput was de man met gezag, de senior, hij was de promotor van Koksma. Van der Corput kende Van der Leeuw nog als collega in Groningen, en had dus het oor van de minister, want Van der Leeuw was in 1945 Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen.

Maar het werk werd grotendeels door Koksma gedaan. Het Internationale Congres van 1954 is door Koksma georganiseerd (met een stel adjudanten zoals Jaap Seidel), hij dirigeerde alles, maar de voorzitter van het congres was niet Koksma maar Schouten. En in de stukken kom je Koksma nauwelijks tegen. Het is Schouten als voorzitter van het congres. Maar het werk, de hele organisatie was in handen van Koksma.

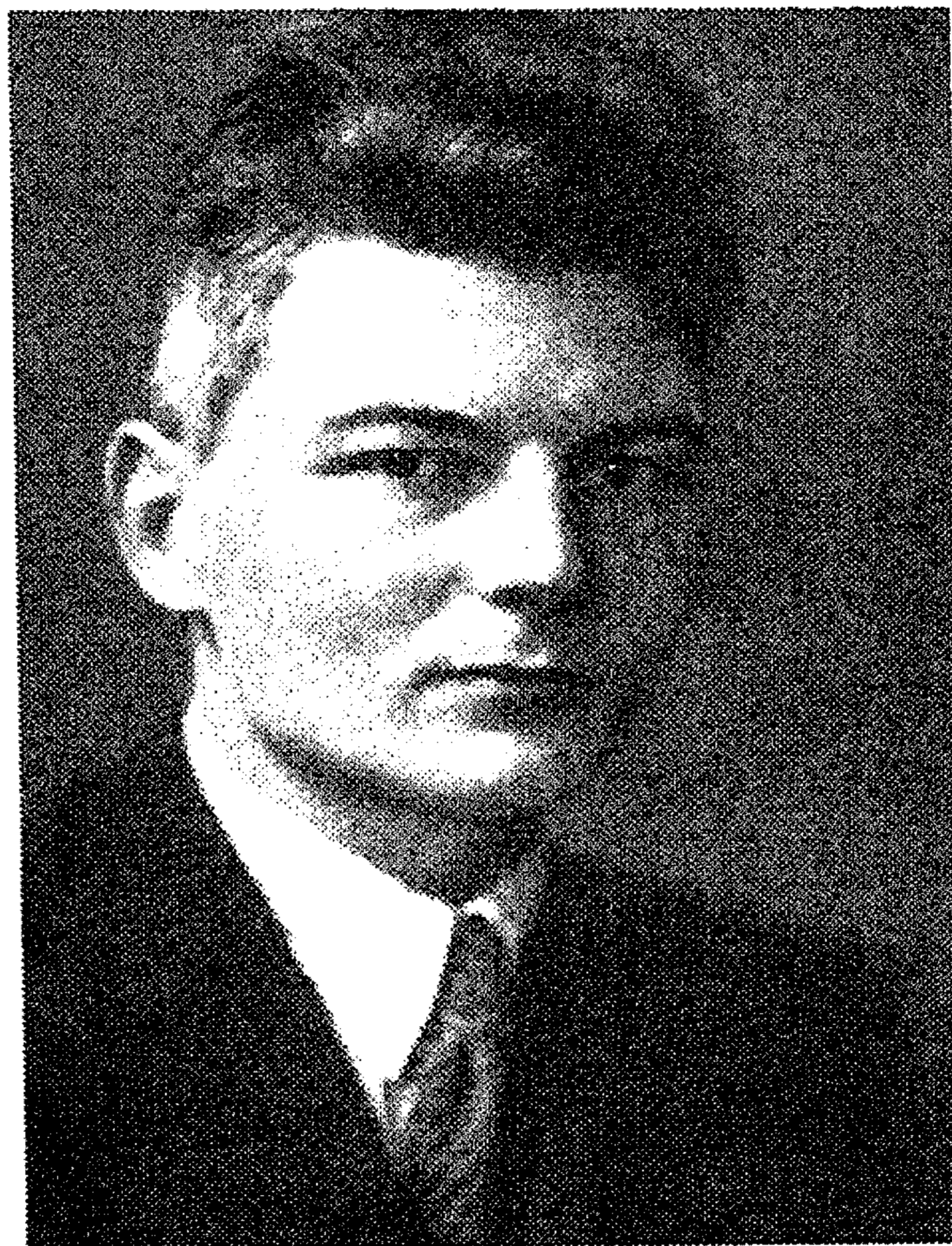
En zo was het ook onder de oprichters van het MC. Koksma deed geweldig veel werk. De basis voor de bibliotheek is gelegd door Koksma, hij was de inspecteur van de boekerij van het Wiskundig Genootschap, secretaris van de Koninklijke Akademie, had overal zijn netwerk zitten, hij gebruikte dat om dingen voor elkaar te krijgen, had geweldig veel informatie en een geweldige werkkraft.

Vond Koksma zichzelf ook ondergewaardeerd?

Nee, hij was een heel bescheiden man, hij werkte heel hard maar vond dat ook zijn vanzelfsprekende plicht. Hij was lid van de KNAW en van de Fryske Akademie, zat in allerlei schoolbesturen, deed kerkeraadswerk, deed heel veel.

Is hij altijd een voorbeeld voor je geweest?

Ja, Koksma is een voorbeeld voor me geweest in een heleboel opzichten. Dat komt ook omdat ik de facto zijn opvolger was aan de VU. Dat is een hele verantwoordelijkheid geweest. Het is met name ook Koksma geweest die mij aangetrokken heeft op de VU, met zijn collega's uiteraard, want Koksma deed dat in goed overleg. Eerst voor leeropdrachten (vanaf 1962), en later heeft hij mij voorgedragen voor een buitengewoon hoogleraarschap. En toen hij overleed in december 1964 heb ik zijn colleges overgenomen en gecontinueerd. Zo was hij bijvoorbeeld bezig met een college variatierkening, daar had ik nog nooit iets

... Koksma is een voorbeeld voor me geweest in een heleboel opzichten ...

van gedaan. Maar ik heb toen het dictaat van Jan de Vries geleend en heb de Kerststilstand van de colleges gebruikt om dat door te werken en wat vooruit te werken, en ik heb Koksma's college afgemaakt. Ik vertelde op donderdag alles wat ik wist en dan rende ik naar huis en dan ging ik weer een week, alle ogenblikjes die ik kon vinden, studeren, om dan de volgende week weer drie uur college te kunnen geven.

Ook heb ik de tentamens afgenomen van de mensen die bij hem eerder college hadden gelopen, zoals bijna-periodieke functies en zo. Ik ben dus in zijn voetsporen getreden, ik ben altijd beschouwd als zijn opvolger. En ja, dan heb je toch het gevoel dat je andermans profetenmantel op de schouder hebt gekregen en zo iemand wordt je alleen daardoor al tot voorbeeld.

Je bent in 1965 niet alleen benoemd tot hoogleraar aan de VU, maar ook tot chef van de Afdeling Zuivere Wiskunde van het MC.

Ja, najaar 1964 stierf niet alleen Koksma, maar ook werd De Groot door ziekte getroffen. Ik moest dus zowel op de VU het werk van Koksma overnemen, als op het MC de leiding van de afdeling Zuivere Wiskunde. Ik heb toen echt héél hard gewerkt. Dat is een heel zware tijd geweest, maar wel boeiend want het lukte. Ik was natuurlijk ook een stuk jonger, je kunt dan ook meer hebben. Ik heb heel veel kunnen doen. Maar er bleef weinig tijd over voor eigen onderzoek.

Ik heb de facto eind 1964 de leiding van de afdeling ZW gekregen, woonde ook de vergaderingen van de Raad van Beheer bij. Maar alleen het Curatorium kon mij benoemen tot lid van de Raad van Beheer en dit vergaderde pas in 1965. Toen ben ik ook benoemd tot chef en lid van de Raad van Beheer. Dus in 1964 ben ik al begonnen als chef de belangen van de afdeling waar te nemen,

maar in 1965 is dat geformaliseerd.

Hoe groot was de afdeling toen je chef werd?

Niet zo erg groot. Maarten Maurice was denk ik vertrokken na zijn promotie, hij had een halve baan op het MC en een halve aan de VU. Wim Kuyk was hier nog. Dirk Kruyswijk was hier inmiddels, Ietje Paalman was hier en ik denk dat Jan van der Lune al assistent was, ik weet niet of Peter van Emde Boas er al was als assistent, ik denk het eigenlijk wel, of misschien al adjunct-medewerker of zo. Jos van de Slot is ook een leerling van De Groot, die zal er ook al geweest zijn. Dan ben je al een heel eind. De meeste anderen zijn later gekomen.

Waar lag je zwaartepunt in die tijd? Je werkte 4 dagen in de week op de VU en 1 dag in de week op het MC.

Vanaf 1 juni 1965 ja. Vrijdags was ik hier, maar het meeste werk gebeurde op de VU.

Maar je hebt het MC altijd heel belangrijk gevonden, verhoudingsgewijs meer dan een vijfde baan?

Zeker, maar ja, zoals ik al zei, Koksma was overleden, er moest een heleboel werk gedaan worden aan de VU, ik had daar een heleboel werk. Maar vrijdags was ik hier, en dan ook volledig hier, en dan probeerde ik hier de zaak op te bouwen, niet zonder succes want de afdeling ZW is behoorlijk gegroeid in de jaren dat ik daar chef was.

Je bent in die tijd ook een jaar naar Seattle geweest.

Ja, dat had De Groot nog voor elkaar gekregen, dat ik kort na mijn promotie een jaar naar Seattle zou gaan. Toen overleed Koksma, en is mij gevraagd om Koksma te vervangen en is het uitgesteld tot 1966. In 1966-1967 heb ik in Seattle gezeten.

Ik was erg geïnteresseerd in het werk van Edwin Hewitt. "Abstract Harmonic Analysis", het tweedelige boek van Hewitt en Ross. Ik had het eerste deel helemaal doorgewerkt, er zaten ook heel wat topologische groepen in, prachtig boek! Het tweede deel is twee keer zo dik, en daar ben ik nooit echt mee klaar gekomen.

Ik heb daar ook weer genoten van het college geven, ik had een heel goed *rapport* met de studenten. De enige keer in mijn leven dat ik aan het eind van een college een applaus kreeg; dat is me hier in Nederland nooit gebeurd. En ik heb daar het seminar van Hewitt bijgewoond. Ik moet achteraf zeggen dat mijn voorkennis onvoldoende was. Ik had meer van maattheorie en harmonische analyse van maten moeten weten om daar ten volle van te kunnen profiteren.

Maar ik heb daar ook wel weer de kans gehad een aantal seminars en zo te volgen. Branko Grünbaum die daar aan convexiteitstheorie deed, Victor Klee.

Ik heb daar veel opgestoken maar onvoldoende zelf resultaten bereikt vind ik achteraf. Ik was toch in sommige opzichten wellicht iets te ambitieus geweest in wat ik wilde.

Ik heb toen wel de tijd gevonden om met De Groot — dat wil zeggen, ik schreef, maar we publiceerden het onder gemeenschappelijke naam — een overzichtsartikel over mijn proefschrift te schrijven, over een aantal resultaten daaruit waar De Groot ook aan bijgedragen had. Ik heb zo die tijd in Seattle vooral gebruikt om een aantal dingen te consolideren die ik al had.

Maar de bedoeling was natuurlijk dat ik er met nieuwe ideeën vandaan zou komen en dat is onvoldoende gelukt vind ik achteraf.

... eigenlijk de eeuwige student ...

Heb je daar te weinig aandacht aan gegeven?

Nou ik denk dat mij daar parten speelde wat mij mijn hele leven parten heeft gespeeld, dat ik te veel tegelijk wilde en een te brede belangstelling heb, te weinig focus op één onderwerp. Ik ging naar Grünbaum en ging naar Klee en ging naar Hewitt en ik zat weer college te lopen bij wijze van spreken. O ja, ook Namioka gaf een seminar over K -theorie en ik ging naar een seminar over Lie-algebra's. Ik vond het allemaal even interessant, maar ik had minder mijn

aandacht breed moeten uitspreiden en mij meer moeten focussen op een of twee onderwerpen.

Waarom?

Dan had ik zelf meer research kunnen doen. Dan had ik misschien een wat minder brede basis gehad voor later, bijvoorbeeld voor mijn functie op het MC, maar dan was de kans groter geweest dat ik zelf wat originelere bijdragen had geleverd. Ik vind dat ik daar een kans gemist heb.

Maar ik heb er wel weer een heleboel geleerd hoor! Mijn inzicht in wiskunde is daar weer gegroeid.

Je bent dus eigenlijk de eeuwige student.

Ja, een beetje wel.

Vind je dat je te weinig gebruik hebt gemaakt van je capaciteiten?

Ik heb eens de illusie gehad dat ik meer eigen, origineler, creatief werk kon doen en er is een aantal redenen waarom dat niet van de grond is gekomen. Een daarvan is een brede belangstelling, waardoor ik mijn aandacht vrij breed verdeelde. Een andere reden komt voort uit de problemen in mijn persoonlijke leven, die al heel lang, 25 jaar, veel energie en veel tijd van mij gevraagd hebben. Waardoor ik mij ook niet zo kon concentreren als wenselijk ware geweest. Achteraf gezien zijn die problemen er mede de oorzaak van geweest dat ik eind 1969 een tijdlang uitgeschakeld geweest ben, afgeknapt, een aantal maanden mijn werk niet heb kunnen doen, en daarna heeft het een tijd geduurd voordat ik een deel van mijn oude energie terug had. Eigenlijk heb ik altijd het gevoel gehad dat ik die nooit volledig terug gehad heb. Ik heb na 1970, vaak, zo gekscherend maar niet helemaal badinerend, gezegd: "Ik heb weer net gedaan alsof ik nuttig gewerkt heb".

De ziekte van 1969-1970 ging ook terug naar je tijd in het kamp?

Het was een combinatie van zaken. Het ziekteproces bij mijn vrouw begon in die tijd duidelijk manifest te worden. Ik had het geweldig druk gehad. Ik was op de faculteit voorzitter van de commissie Computers en daar waren spanningen, het was de tijd vlak voor de oprichting van SARA. De natuurkundigen hadden een computer en de wiskundigen vonden dat zij dan tenminste ook een computer mochten. Er moesten leerplannen ontwikkeld worden voor onderwijs in de informatica. Ik ben toen ook voor korte tijd voorzitter van de wiskundegroep geweest. Ik had een zware belasting zowel op het MC als op de VU. Problemen thuis, de gezondheid van mijn vrouw, dat totaal is mij teveel geworden. December 1969 kreeg ik daar een zware griep bij en op de een of andere manier is er toen iets geknapt en in die periode zijn allerlei herinneringen uit Indonesië en het kamp teruggekomen. Maar de directie aanleiding was gewoon ordinaire

overbelasting door combinatie van mijn twee banen en mijn huiselijke situatie. Dat is alweer 25 jaar geleden.

Ik ben binnen een half jaar weer aan het werk gegaan maar ik kon eigenlijk nog niks doen. Ik ben toen echt goed van de kaart geweest.

Je hebt aan de VU gelijk gewerkt met Maarten Maurice, die ook topoloog is. Heb je dat als een probleem gezien?

Nee, ik heb trouwens veel meer colleges gegeven dan topologie. Cassels zou naar de VU komen en toen heb ik een jaar algebraïsche getaltheorie gegeven. Ik heb recursieve functies gegeven, logica, topologische groepen, harmonische analyse, het boek "Integrals and Operators" van Segal en Kuntze heb ik een keer op college behandeld. Ik heb vooral nakandidaats heel veel onderwerpen gegeven ook buiten de topologie. Ook de eerste informaticacolleges op de VU heb ik gegeven. Ik heb automatentheorie gedaan.

Dat zat ook een klein beetje in mijn leeropdracht, die was veel breder dan topologie, dat was gewoon de zuivere wiskunde, en dat heb ik geïnterpreteerd als het introduceren van de moderne wiskunde. Naarmate er specialisten kwamen die het konden overnemen schoof ik weer door.

En dat is je goed bevallen?

Ik heb er zelf heel veel van geleerd. De topologie liet ik voor een belangrijk deel aan Maarten over. Maar we hebben ook dingen samen gedaan, we hebben een keer samen college categorietheorie gegeven. We verdeelden ook wel de taak. Ik deed topologische groepen, dat liet Maarten liggen. Maarten deed meer aan homotopietheorie en zo, en dat liet ik dan weer liggen. Dat was geen enkel probleem.

College geven heb je ook altijd graag gedaan.

Dat heb ik altijd heel graag gedaan, ja. Dat mis ik het meeste. Toen ik mijn huidige functie accepteerde was ik net mijn onderzoek weer aan het optuigen. Dat heb ik niet kunnen volhouden, dat is blijven liggen, maar ik heb nog jaren college gegeven en toen ik dat ook moest opgeven vond ik dat echt sneu. En dat had een dubbele reden.

Enerzijds de toenemende werkdruk hier op het CWI en anderzijds, het laatste college dat ik gaf was logica voor informatica-studenten en ik vond het jammer om dat op te geven, dat mis ik nog steeds.

Ik heb altijd met het grootste genoegen ook voorkandidaats-colleges gegeven, en speciale colleges zoals Boole'se algebra's, daar haalde je de goede studenten mee uit. Jan van Mill die op tentamen met veel onconventionele bewijzen kwam omdat hij bij lineaire algebra, groepentheorie, of zo, dingen had geleerd die hij probeerde toe te passen. Het werkte niet, maar het feit dat hij het probeerde was al zo ongewoon dat je meteen dacht, dat is iemand die denkt voor zichzelf.

Het was veel werk maar ik heb de tentamens altijd mondeling afgenomen dus ik kreeg ze allemaal langs, ook diegenen die daar niets van brouwden. Maar dat persoonlijk contact met de studenten, mis ik ook. Ik persoonlijk vond de mondelinge tentamens leuk.

Hoe was de sfeer op de VU toen je daar als hoogleraar zat?

Ik heb de sfeer daar altijd fijn gevonden, collegiaal, plezierig, je kon elkaar aanspreken op toch een grotendeels gedeelde levensbeschouwing. Het was een groep mensen die een flink stuk achtergrond deelden, in leeftijd dicht bij elkaar zaten, elkaar als student gekend hadden. Maar er is natuurlijk ook een gemeenschappelijk uitgangspunt.

Koksma, Mullender en Grosheide vond ik echt heel nobele en heel humane mensen die heel wijs en heel coöperatief bezig waren. Ik heb grote bewondering voor deze mensen. Ik kwam vorige week op de dies Mullender nog tegen en dan realiseer je je hoeveel warme gevoelens je voor die mensen hebt. Er waren eigenlijk nooit spanningen.

Ik was overigens van geen enkele taak uitgesloten. Ik had een volle onderwijslast, bestuurlijke taken e.d. Andere hoogleraren hadden een dag om thuis te werken en ik had een dag op het MC.

Maar je wilde waarschijnlijk ook niet minder? Of was het zo dat je aandrang op vermindering van je taken?

Nee. Ik heb altijd een misschien wat doorgesloten plichtsgevoel gehad.

Woekeren met je talenten?

Ja. En misschien toch ook een soort schuldgevoel. Ik zei het al, ik heb het gevoel dat ik in mijn leven meer eigen creatieve bijdragen had moeten leveren en als je daar op de een of andere manier niet aan toe komt, voel je je verplicht dat te compenseren. Dat heeft bij mij beslist ook wel een rol gespeeld.

Het is natuurlijk ook een keuze van je geweest.

Je kunt vervolgens dat als excuus gaan gebruiken, maar het is inderdaad ook een keuze geweest. Ik heb ook allerlei dingen gedaan op verzoek van studenten hoor. Ik ben college logica gaan geven op verzoek van studenten. Het werkgroepen-idee heb ik destijds voorgesteld, en het is ingevoerd. Ik heb daar nog steeds heel goede herinneringen aan, werkgroep modale logica, verzamelingenleer. Ik vond die werkgroepen bijzonder boeiend, met vijf, zes studenten, die al gevorderd waren en dan samen literatuur doornemen, ze helpen een verhaal te houden en zo. Maar dat betekende ook dat je als docent vrij breed georiënteerd moest blijven.

Zag je dat als een zware taak?

Nee, dat vond ik leuk. Ik was er zelf enthousiast voor. Ik meende te kunnen constateren dat dat overkwam. Ik heb daar vaak positieve reacties op gehad.

Je hebt ook een aantal promovendi gehad.

Ja, een stuk of tien. Behalve voor de eerste, Nico Dekker, die begeleid is door Rien Kaashoek, heb ik voor alle andere toch wel flink verantwoording genomen. Ook al kwamen ze zelf met een idee, ik was gesprekspartner. Peter van Emde Boas kwam terug uit Cornell met ideeën, maar ik ben, denk ik, de enige die zijn proefschrift ooit volledig gelezen heeft.

De manier waarop jij mensen hebt gestimuleerd bestond er ook vaak uit de mensen op het goede, bij de persoon passende, spoor te zetten, vaak een modern spoor. Is dat een bewust beleid van je geweest of ging dat vanzelf?

Nou je weet dat ik op het MC bewust de discrete wiskunde ingevoerd heb, ter vervanging van de topologie. Het begon met een colloquium met Seidel en Van Lint als sprekers. Mensen aantrekken en ook tegen de topologen zeggen: "Ja mensen, jullie hebben een aantal jaren kunnen werken, maar nu is het tijd om iets anders te zoeken".

En ik vind dat dat ook moest. Er zijn maar beperkte middelen in een instituut als het onze. Je moet een vakgebied een tijdlang stimuleren maar op een gegeven ogenblik kun je zeggen: dat wordt aan de universiteiten gedaan. Jan Aarts in Delft, Maarten Maurice aan de VU, het MC moet wat anders gaan doen. En ik heb toen de discrete wiskunde bewust gekozen en de formatieruimte, geleidelijk maar toch, overgeheveld van topologie naar discrete wiskunde. Andries Brouwer had een la vol met topologie-resultaten liggen, maar is hier aangetrokken om discrete wiskunde te gaan doen. Jij ook. Ik wist er zelf toen niet zo erg veel van af. Maar ik dacht: dat is belangrijk, dat gaan we doen! En ik heb aan de VU daarover jarenlang college gegeven, geholpen door een uitstekende syllabus van Martyn Mulder.

En logica?

Dat is altijd een hobby van me geweest.

Maar je hebt ook mensen in die richting gestimuleerd of aangetrokken.

Ja, Krzysztof Apt, Danny Leivant, Theo Janssen, Loek Fleischhacker.

Als chef ZW zat je ook in de Raad van Beheer van het MC.

De oude Raad van Beheer vergaderde iedere vrijdag bij Van Wijngaarden op de kamer. Daaraan heb ik ook heel kostelijke herinneringen. Die Raad van Beheer is later omgezet in de Beleidsraad, waar ik persoonlijk van vind dat die veel minder goed functioneerde. Een versterking van de Directie en verzwakking

... koppig dwars tegen Van Wijngaarden in ...

van de positie van de andere afdelingschefs, waardoor het ook vrijblijvender werd. Met daarin toch een heel constructieve relatie tussen de afdelingschefs, zowel in de Raad van Beheer als in de Beleidsraad.

Ik heb altijd een heel plezierige relatie met Van Wijngaarden gehad. Misschien wel omdat ik ook wel eens behoorlijk met hem in botsing ben gekomen. Ik heb eens een heel duidelijk conflict met Van Wijngaarden gehad over een bepaalde zaak. Ik ben hem toen niet uit de weg gegaan en ik heb de indruk overgehouden dat hij dat respecteerde, en dat we daarna ontspannener met elkaar omgingen dan daarvoor. Daarvoor was de relatie met hem wat formeler. Ik ben eens een keer, het betreft een derde, koppig dwars tegen Van Wijngaarden ingegaan en ik respecteer en waardeer het dat dat de relatie met Aad van Wijngaarden alleen maar ten goede is gekomen. Ik heb daar heel goede herinneringen aan.

Heb jij toen je zin gekregen?

Het is een wapenstilstand geworden, en door slijtage is het probleem verdwenen.

Hoe zag jij het functioneren van Van Wijngaarden?

Dat is een delicate vraag. Van Wijngaarden was een inspirerend man met een warme en echte belangstelling voor de wiskunde, zij het dat zijn wiskundige expertise eenzijdig was. Je kunt hem numericus noemen. Hij heeft systematisch de numerieke wiskunde opgezet en er college in gegeven. Zijn hart ging naar getaltheorie, denk ik. Hij was natuurlijk ten zeerste deskundig, hij had een diep inzicht in recursiviteit en hoe dat werkte zonder dat hij nou de theorie van de recursieve functies als zodanig in de vingers had. Maar hij wist gewoon hoe het werkte en hoe je ermee kon manipuleren.

Als directeur was hij wel duidelijk afhankelijk van de mensen om hem heen voor wat betreft de wiskunde. Hij had natuurlijk in Jan Hemelrijk een plaatsvervangend directeur, die ook al wat ouder was, heel nuchter en bestuurlijk heel goed. En die eerste jaren dat ik lid was van de Raad van Beheer had hij de inbreng van Hemelrijk, Lauwerier en mij wel nodig. Hij was informaticus, druk met de IFIP, druk met Algol 68, daar was hij de motor van. De 2-niveau grammatica waarin Algol 68 is gedefinieerd is zijn idee en dat heeft hij moeten bevechten in die werkgroep.

Daarnaast had hij het natuurlijk ook in zijn persoonlijk leven niet gemakkelijk. Wat ik daarmee wil zeggen is, dat Van Wijngaarden mede aangewezen was op de inzichten en ondersteuning van de andere leden van de Raad van Beheer. Hij was overigens ook zo dat hij je zijn vertrouwen schonk. Ik heb me altijd zeer junior gevoeld naast hem, maar hij liet dingen in vertrouwen aan mij over. Dat maakte het samenwerken met hem dus ook plezierig.

En als persoon was hij een heel aimabele, vriendelijke en breed geïnteresseerde man met wie je over alles kon praten en die overal een opinie over had, maar dan ook een beargumenteerde opinie. Iedereen die hem gekend heeft is vol anecdotes. Ik dus ook, maar daar zal ik nu niet mee komen.

In 1980 werd je Directeur van de Stichting Mathematisch Centrum. Die functie heb je niet geambieerd. Waarom niet?

Daar is een aantal redenen voor. Ik heb ze me recentelijk niet afgevraagd. Ik zal daar niet erg systematisch op reageren, maar daar is een aantal redenen voor.

In de eerste plaats ben ik geen wiskundige van topniveau. En voor het nationale instituut voor wiskunde en informatica zou je bij voorkeur iemand moeten hebben als Jack van Lint of zo. Iemand van de beste, de hoogste klasse die je in Nederland in de wiskunde hebt.

Dat is één overweging. Een tweede overweging is dat het een baan is met een heleboel management. En ik vind onderwijs en onderzoek veel leuker dan management. Dat is een van de redenen waarom ik destijds, toen men mij onder druk zette, uiteindelijk gezegd heb, ja, maar dan is een noodzakelijke voorwaarde dat er een aparte directeur Beheerszaken komt. Ik ben niet van

plan om al dat management echt voor mijn verantwoording te nemen, dan doe ik het zeker niet. Ik zag dus op tegen al het management-werk, maar eerlijk gezegd ook tegen het representatieve karakter van het werk. Ik voel me altijd beter als ik midden of achter in de zaal mag zitten, en vandaar uit mag luisteren en meedoen. Voorin zitten, laat staan met de voorzittershamer in de hand, dat is iets dat ik helemaal niet leuk vind. En het was van te voren al duidelijk dat dat uiteraard wel van me verwacht zou worden.

Het is me niet op het lijf geschreven, vind ik, om voorzitter te zijn, of sociale contacten te leggen en te onderhouden. Dat doe ik niet van nature, als het moet doe ik het wel en tot mijn eigen verbazing meen ik te kunnen constateren met succes. Ik heb een nuttig en breed netwerk van contacten opgebouwd, met mensen bij wie je ook echt kunt aankloppen. Maar het is niet mijn ambitie. Het is ook niet iets waar ik mezelf in uitleef.

Er waren dus allerlei aspecten aan de baan die me helemaal niet aantrokken. Nog afgezien van het feit dat er op dat moment, in 1980, een behoorlijke druk was. De middelen liepen terug, het was de periode van Bestek '81. Er moest bezuinigd worden. Ik weet nog wel dat op de Beleidsraad, waar wij als afdelingschefs probeerden posities veilig te stellen, Van Wijngaarden zei: "Ja, 2 halen, 3 betalen". Je ziet ook de formatie teruglopen. In 1981 zijn er minder mensen dan in 1980, in 1982 nog minder, het was een dalende lijn.

Daar stond natuurlijk tegenover dat ik me heel actief had ingezet — dat was min of meer mijn portefeuille binnen de Beleidsraad en daarvoor de Raad van Beheer — voor de integratie van het MC in het Nederlandse gebeuren. Ik was de contactpersoon in de Raad van Advies vanuit de Raad van Beheer. Ik was lid van de Nederlandse Commissie voor de Wiskunde en had me daar erg ingezet voor het idee van één Stichting voor de Wiskunde en niet twee. Dat was in die tijd nog een reële optie, een stichting voor het instituut en een aparte stichting voor de landelijke activiteiten. Er lag ook wel duidelijk een taak, namelijk proberen te voorkomen dat het MC zou afglijden en proberen de relaties met het onderzoek aan de universiteiten te versterken. Maar opnieuw, als je erover nadenkt hoe je dat moet doen, dan is je eerste reactie, dat weet ik eigenlijk ook niet, en vervolgens: ik zal daar veel mensen voor moeten aanspreken en zo, en dat is nou niet direct wat ik ambieerde.

Waarom heb je het uiteindelijk wel gedaan?

Nou, hoe zat die benoemingscommissie in elkaar? Seidel, iemand die ik goed kende en zeer waardeerde, Zandbergen, iemand die ik ook al heel erg lang ken, Tijdeman zat er in, Korevaar zat er in, Wessels en Van Est zaten er in. Nou dat waren dus allemaal mensen die ik respecteer en die ik meer of minder tot mijn vrienden reken. Die zijn ook niet gelijk met mij begonnen — in de loop van de jaren kom je zo nu en dan toch wel signalen tegen waaruit je achteraf kunt constateren hoe het proces geweest is — ik weet dus dat ze niet bij mij zijn begonnen. Maar wel bij mij zijn uitgekomen en zijn begonnen met druk op mij

uit te oefenen. En toen ben ik met mensen gaan praten. Met Van Wijngaarden, die tegen mij zei: “Als jij mijn opvolger wordt dan heb ik er vrede mee dat ik er eerder mee stop”. Nou, zoiets maakte indruk.

Ik ben met alle afdelingschefs gaan praten. Ik herinner mij die gesprekken nog heel scherp. Ik herinner me zelfs bijvoorbeeld de plek nog waar ik met Hans Lauwerier praatte. Dat was in de grote collegezaal in de Boerhaavestraat. Nadat iedereen weg was, heb ik nog een tijdje met hem zitten praten en hij zei: “Ik denk dat je het heel goed zult doen, maar het zal een hele belasting voor je zijn, en ik weet niet of je dat aan kunt”.

Ik heb een lang gesprek gevoerd met Van Lieshout, met Van Zwet, met Van Lint. Ik heb met verschillende mensen gesproken en daaruit groeit het gevoel dat je het misschien toch niet mag weigeren. Zonder uitzondering zeiden de mensen dat ze er vertrouwen in hadden, of zelfs positiever dat ze het toejuichten. Jack van Lint heeft duidelijk geprobeerd mij te vertellen dat ik het moest doen. En heeft me gewaarschuwd dat er aan de universiteiten donkere tijden kwamen.

En ja op een gegeven ogenblik denk je: hier kan ik niet onderuit. Het was wel zo dat in die periode, voorjaar 1980, mijn vrouw weer een moeilijke episode had, ze was niet thuis. Onze dochter was toen 10 jaar oud en die had op de lagere school te maken met het oefenen voor het landelijk proefwerk en zo. Daar moest ik nogal wat extra aandacht aan geven, die was een beetje defaitistisch op dat moment. Ik had het toen niet gemakkelijk en ook niet erg veel tijd om alles tegen elkaar af te wegen. Ik had ook niet de gelegenheid om met mijn vrouw de zaken door te praten, want die was niet aanspreekbaar. En dat maakte het niet makkelijker.

Maar ja, uiteindelijk ben ik voor de druk bezweken. “And the rest is history.”

Vond je het ook niet een “uitdaging”?

Ook wel, natuurlijk. Het instituut van Van der Corput, Koksma en Van Wijngaarden, daar leiding aan geven, dat is wel degelijk een uitdaging. En ik had natuurlijk wel veel nagedacht over wat je zou kunnen en moeten doen. De NCW had een werkgroep ingesteld om na te denken over de toekomstige structuur van de tweede geldstroom, twee stichtingen of één stichting, en hoe moest die dan in elkaar steken. Jan Nuis was lid van die werkgroep, Bob van Lieshout was lid. In die werkgroep hebben we nagedacht, en ik heb toen voor het eerst een diagrammetje getekend dat je eigenlijk nog steeds, in aangepaste vorm, aantreft in Annual Report en jaarverslag. Een stichting met een stichtingsbureau en een instituut met afdelingen en werkgemeenschappen daarbuiten, die ook door het bureau bediend worden, een wetenschapscommissie en zo. Ik had wel ideeën, en door de benoeming te aanvaarden was ik in de gelegenheid om die ideeën te toetsen, uit te werken, dat was een uitdaging.

Zou het je teleurgesteld hebben als ze je niet gevraagd hadden?

Dat is een vraag waar ik nog nooit over nagedacht heb. Nou, bij mijn eerste

uitnodiging bij de benoemingscommissie werd mij niet gevraagd of ik directeur wilde worden. De commissie wilde met een aantal mensen in het land praten. En de commissie heeft mijn mening gevraagd. Als ze dat niet hadden gedaan dan was ik wel teleurgesteld geweest, want ik vond dat ik kon meepraten over de zaak. We hebben toen gesproken over waar het naartoe zou moeten met het MC, met het instituut, met de Stichting.

En op een gegeven moment hebben ze mij gevraagd wat ze zouden moeten doen als ze geen goede kandidaat zouden kunnen vinden. Ik heb toen gezegd dat ze Seidel zouden moeten benoemen tot Directeur, als tussenpaus, waarop Seidel bijna explodeerde want die vond dat helemaal geen goed voorstel. Als ze me niet hadden uitgenodigd voor dat gesprek dan zou ik me teleurgesteld gevoeld hebben ja. Ik wilde wel meepraten over de toekomst.

... waarop Seidel bijna explodeerde ...

Maar ik was totaal niet teleurgesteld dat ze anderen vroegen voor de functie. Ze hebben mensen gevraagd waarvan ik het nu nog jammer vind dat die het toen niet gedaan hebben. Dat was veel beter geweest, van het begin af aan.

Je kijkt niet met louter voldoening terug op je tijd als Directeur.

Het is gemengd, er zijn hoogtepunten, er zijn dieptepunten. Er zijn perioden waarin ik met geweldig veel enthousiasme en een zekere zwier bezig was. En er zijn perioden waarvan ik het gevoel heb dat ik met lood in de schoenen door een moeras aan het baggeren geweest ben.

Als je terugkijkt heb je altijd perspectivische vertekeningen. Als je kijkt naar een landschap dan zie je de voorgrond het duidelijkst terwijl de achtergrond misschien belangrijker is. Als ik terugkijk, dan zie ik terug op het laatste jaar dat ik als uiterst onaangenaam en grauw heb ervaren. Terwijl op de achtergrond jaren zijn waarin ik met enthousiasme heb gewerkt en naar mijn gevoel ook met succes.

Als ik zou moeten proberen de zaken in perioden in te delen dan is er de periode, de eerste paar jaar, waarin ik de stiel moest leren. Ik moest nog heel veel leren. Ik heb veel van Barning geleerd, hoe je stukken maakt, hoe je dingen opzet. Ik heb veel van Nuis geleerd, de terriërachtige vasthoudendheid, het doorzettingsvermogen. Ik heb veel gehad aan contacten met iemand als Seidel als voorzitter van het Curatorium.

Maar het is geen geheim dat ik er op een gegeven ogenblik uit heb willen stappen. Dat ik heel serieus geprobeerd heb terug te gaan naar de VU, maar daar was in feite mijn positie, hoewel formeel nog beschikbaar, niet echt meer vrij. Het is geen geheim dat er persoonlijke spanningen ontstaan zijn tussen Nuis en mij. Ik heb altijd grote waardering gehad voor Jan Nuis. Voor 1980 had ik al intensief met hem samengewerkt maar op een gegeven ogenblik zijn we door onze persoonlijkheden op elkaar gebotst. We hebben geleerd dat te hanteren, allebei, maar er is toch iets van de collegialiteit, de vriendschap van voor die tijd, door beschadigd en dat betreurt ik nog steeds, dat is erg jammer. Er zijn ook anderen in meegezogen en dat is niet goed. Daar kijk ik dus niet met voldoening op terug.

Die eerste jaren waren ook financieel moeilijke jaren. Toen is er een periode van contacten gekomen, Van Spiegel, directeur-generaal Wetenschapsbeleid van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, is daarin heel erg belangrijk geweest, aan hem heb ik erg veel gehad. Want jarenlang ben ik, 3 à 4 keer per jaar, met Van Spiegel gaan praten, die nam daar ook de tijd voor, gaf me allerlei aanwijzingen, deed suggesties. Dat heeft ook geleid tot opname van het CWI in het Informatica Stimuleringsplan (INSP). Dat heeft een groei van het CWI mogelijk gemaakt. Daar kijk ik met voldoening op terug. We hebben een tijd gehad van grote bezuinigingen, Nota-Beiaard, Taak-Verdeling en Concentratie, Selectieve Krimp en Groei, het ene na het andere, overal werd bezuinigd. Maar in die tijd is het CWI tegen de verdrukking in gegroeid. Ik denk niet alleen in omvang maar ook in kwaliteit. We zijn er verbazend goed in geslaagd voor de informatica echt goede mensen aan te trekken, in een hoog tempo.

Mij is verweten — van de kant van NWO met name, maar van die kant niet alleen — dat tijdelijke middelen — vijf jaar lang twee miljoen maar ook niet meer dan dat — gebruikt zijn om vaste mensen aan te stellen. Ik ben nog steeds van mening dat ik dat terecht gedaan heb. Anders kun je geen centre of excellence

in de informatica worden. Je kunt de informatica niet opbouwen van 20% tot 50% van de onderzoeksinspanning van je instituut zonder ook vaste mensen aan te stellen. Dat kun je gewoon niet met tijdelijke mensen. Je moet nieuw onderzoek binnenshuis halen en daarvoor heb je onderzoeksleiders nodig. Ja, toen de continuering van de INSP-steun maar voor een deel mogelijk bleek zaten wij met verplichtingen, vaste aanstellingen die we niet konden en trouwens ook niet wilden afstoten. Ik heb wel eens het gevoel gehad dat op een niet helemaal reële en faire wijze aan de Directie verweten is dat ze die verplichtingen heeft aangegaan.

Jaren van heel hard werken, van heel veel contacten, van 'voor wat hoort wat'. Wij kregen geld, maar mij werd gevraagd om van alles en nog wat te doen. Ik zat in allerlei commissies en werkgroepen en zo. Keihard gewerkt in die jaren, maar toen kwam er een periode van reorganisatie. Dat is een heel nare periode geweest. Ik weet dat er mensen in het instituut zijn die daardoor beschadigd zijn maar ik ben er in zekere zin zelf ook door beschadigd.

Het had geen reorganisatie moeten worden of hoeven worden denk ik. Ik denk dat we in de weg van de geleidelijkheid — maar misschien is het heel erg naïef en argeloos wat ik zeg — dat we in de weg van de geleidelijkheid de dingen ook voor elkaar hadden kunnen krijgen. Maar zodra het op een gegeven ogenblik echt reorganisatie heette moest er ook een reorganisatieplan komen. Moesten er op een gegeven ogenblik formaties worden aangegeven, en dus ook wat er werd afgestoten. Moesten er in de laatste fase namen worden genoemd. Dat heeft allemaal veel te lang geduurd. Ik zou kunnen uitleggen waarom, maar daar begin ik niet aan. Zo'n proces moet je in een half jaar doen en het heeft wel twee jaar geduurd. Dat is traumatiserend geweest voor een heleboel mensen. Ook voor mij. Dat is dus ook niet een periode geweest waarnaar ik met genoegen terugkijk.

Maar zeg je nu eigenlijk niet dat de reorganisatie jou uit de hand gelopen is? Het heette op een gegeven moment nu eenmaal reorganisatie, en toen moest er een plan komen, en toen moesten namen genoemd worden.

Wij moesten de tering naar de nering zetten. Dus wij moesten bezuinigen en aangezien loonkosten onze grootste uitgavenpost vormen, betekende dat een reductie in personeelsomvang. Als je dat kunt doen in de vorm van een herstructurering zonder gedwongen ontslagen, in overleg (maar je zult zo nu en dan toch op mensen druk moeten uitoefenen) dan kun je dat in alle argeloosheid toch soepeler doen dan wanneer iets formeel reorganisatie heet. De ondernemingsraad komt tegenover de directie te staan, het onderhandelen begint, met adviseurs, vakbonden aan de ene kant, juristen aan de andere kant, van wat kun je nou wel zeggen en wat niet. Ieder woord wegen op een goudschaaltje. Zodra je formeel aan het reorganiseren bent zijn er kaders en zijn er spelregels waar je je aan moet houden. En die spelregels zijn bedoeld om mensen te beschermen, maar ze hebben een terugslag, namelijk op een gegeven moment moet je dan

ook formeel aangeven wat er te gebeuren staat. Je moet een reorganisatieplan hebben waarin staat dat bepaalde functies worden opgeheven en dat dus mensen overcompleteet zijn en dan moet je namen gaan noemen.

Was het niet mogelijk om alsnog wat op de rem te gaan staan?

Lex, ik denk niet dat ik op de rem had kunnen gaan staan. Maar ik moet hieraan toevoegen — en dan wil ik helemaal niet mijn eigen verantwoordelijkheden ontkennen — dat op een gegeven ogenblik door de ondernemingsraad, in het overleg, is afgedwongen, misschien is dat niet helemaal het juiste woord, vastgesteld, dat gesproken moest worden van een reorganisatie, en op dat moment kun je niet meer terug. Het overleg met de OR is met grote zorgvuldigheid en met grote vasthoudendheid gevoerd; ik ga er van uit dat het kennelijk niet anders kon.

Maar je wilt toch niet zeggen dat het eigenlijk de schuld is van de OR dat er een plan kwam en daardoor ontslagen?

Nee, nee, dat zeg ik helemaal niet. NWO heeft een grootscheepse actie achter de rug en ze hebben kans gezien dat herstructurering te noemen en te blijven noemen. Dat is ook een reorganisatie geweest. Er zijn geen gedwongen ontslagen bij gevallen, maar er zijn posities verdwenen, maar dat is een herstructurering geweest.

Wij moesten herstructureren. Ik denk dat er geen schuldige is aan te wijzen, ik denk dat het voor een deel een autonoom proces is. Wat ik herstructurering had willen houden, is formeel een reorganisatie geworden en zodra het dat is moet je een adviesbureau in huis halen en moet je plannen maken en dan is er een stoomwals zonder rem die de helling afgaat en die je niet meer kunt tegenhouden.

Maar moet een reorganisatie altijd tot gedwongen ontslagen leiden?

De herstructurering die nodig was moest wel leiden tot een verminderde formatie. Dat was een absolute voorwaarde van NWO. Een voorwaarde voor het vangnet dat NWO ons wilde geven.

Ik denk dat dit niet de goede plaats en gelegenheid is om dat te gaan analyseren. Ik wil alleen zeggen dat ik het erg jammer vind dat na een aantal jaren waarin het CWI zich heel goed ontwikkeld heeft, tegen de verdrukking in is gegroeid, dat echt traumatische proces van reorganisatie kennelijk onvermijdelijk was. Ik vind dat jammer, en opnieuw: het heeft mensen beschadigd maar het heeft ook mij beschadigd. Ik ben erg gevoelig voor goede relaties met mensen en sommige relaties zullen nooit meer zijn wat ze geweest zijn, want ik ben wel verantwoordelijk en die verantwoordelijkheid ga ik ook niet uit de weg. Juist daarom til ik er ook zwaar aan.

Hoe kijk je terug op de, soms wat gespannen, relaties met NWO, SION, de

wiskundige buitenwereld?

Je noemt weer even een aantal dingen in één adem. De contacten met NWO, dat is een vreemde zaak in zoverre dat een groot deel van die contacten niet door mij maar door Nuis werden onderhouden. Dat zat gewoon in de taakverdeling. Eens per jaar was er een hearing van GB-E over de noden en de daaruit volgende budgettaire behoeften van de stichtingen. Daar zat je met alle E-stichtingen en GB-E rond de tafel en iedereen mocht even wat zeggen en iedereen vertelde natuurlijk hoe slecht het met ze ging en dat zij in ieder geval niet gekort moesten worden in subsidie volgend jaar. Nou, dat was geen reëel contact.

Contacten met het Algemeen Bestuur zijn er nauwelijks, afgezien van een werkbezoek. Nogmaals, de eigenlijke contacten werden door de directeur Beheerszaken onderhouden. Dus daar heb ik niet zoveel directe inbreng in gehad. En daar heb ik dus ook niet te veel triomfen of teleurstellingen te melden. Verder zijn er contacten geweest echt op hoog bestuurlijk niveau, tussen voorzitter en voorzitter en dat soort zaken. Opnieuw ben ik daar meer iemand aan de zijlijn, dan dat ik daarbij rechtstreeks betrokken ben.

De relatie met SION is altijd wel turbulent, vurig, impulsief, emotioneel geweest, maar dat heb ik altijd boeiend gevonden. Ik heb geen nare nasmaak of vervelende herinneringen aan de relatie met SION. Je moet wel leren met mensen om te gaan. Met voorzitter Van de Riet moest je op een andere manier omgaan dan met voorzitter Hertzberger. Uiteindelijk kan ik het met allebei goed vinden. Ik beschouw Reind van de Riet als een van mijn goede vrienden. Ik ben iets minder persoonlijk bevriend met Bob Hertzberger, maar ik kan het uitstekend met hem vinden, ook al zijn we het zo nu en dan niet met elkaar eens. En de spraakmakende informatici, er is niemand met wie ik het gevoel heb dat er spanningen zijn tussen hem en mij. Wel eens meningsverschillen maar die zijn zonder meer bespreekbaar. Dus, de relatie met SION staat natuurlijk vanzelfsprekend onder druk, dat zit hem in de constructie. Dat zit hem in het feit dat SION de tweede geldstroom-stichting is voor de informatica, en de helft van de tweede geldstroom informatica gaat via het CWI. En in het feit dat SION geen formele zeggenschap over het CWI heeft.

Ze hebben daarom misschien het gevoel dat ze buitengesloten worden.

Dan moet je dus een constructie zien te vinden dat ze niet buitengesloten worden. Ik heb altijd gezegd dat je een instituut niet als integraal instituut kunt besturen als er via twee geldkranen door twee partijen meegestuurd wordt, dat kan niet. Je moet als instituut één bestuur hebben en geen twee. En je moet als instituut een vast basissubsidie hebben. Maar vervolgens moet het mogelijk zijn om SION een echte, reële greep op het onderzoek op het MC te geven. Kennelijk is dat nog steeds niet volledig overtuigend gelukt. Nog niet zo heel erg lang geleden heb ik een hele dag in Amersfoort mogen voorzitten waar door informatici binnen en buiten het CWI gesproken werd over strategische plannen,

en ik had het idee dat we toen aardig op weg waren om elkaar te vinden. Daar is de klad in gekomen doordat andere dingen de aandacht zijn gaan opeisen. Het laatste jaar met name. Ik geloof nog steeds dat het mogelijk is om een echte, inhoudelijke, reële betrokkenheid van het SION-bestuur met het onderzoek hier te realiseren zonder dat de integriteit van het CWI daaraan wordt opgeofferd. En het is meer een uitdaging om dat nu eindelijk eens een keer goed te doen dan dat ik vind dat ik daar met gemengde of nare gevoelens op terug moet kijken. Het is een klus die ik niet afgemaakt heb.

Maar waarom is er nooit gekozen voor één stichting wiskunde en informatica, waarmee je toch veel sterker staat?

SION wilde dat niet. De informatici wilden dat niet. ZWO, destijds nog, heeft de psychologische fout gemaakt die ouders moeten leren niet te maken. ZWO heeft er namelijk erg op aangedrongen. Niet voor niets is SION tien jaar lang een stichting in oprichting gebleven. ZWO bleef zijn erkenning onthouden want ZWO vond dat SION en SMC samen moesten in één stichting. Nou ja dat is het varkensprincipe. Als je een varken vooruit wil hebben, dan moet je aan zijn staart trekken, want als je tegen zijn achterste gaat duwen dan loopt hij je achteruit omver.

Waarom wilde SION dat niet?

Ik heb een vergadering hier meegemaakt, toen SION nog opgericht moest worden. Ik heb toen aangeboden, helemaal van harte, om aan werkgemeenschappen informatici alle ruimte te geven binnen de SMC. Alles wat aan bureau en ondersteuning beschikbaar is. Het was Blaauw, hij was nog geen curator, die op zijn bedachtzame en rustige manier zei dat hij 'geen voorstander was van inwoning bij de wiskunde, want inwoning duurt als regel veel te lang'. Blaauw, echt een van de meest bedachtzame, wijze en coöperatieve informatici, was er duidelijk voorstander van om een eigen organisatie te ontwikkelen. De jongeren waren het daar alleen maar des te meer mee eens. Het zat er gewoon niet in. Ik heb geprobeerd dat aan Van Lieshout duidelijk te maken. De informatici willen het niet, geef ze dan de ruimte zoals ze het zelf willen. En ik ben nog steeds van mening dat dat de enige verstandige manier is. We hebben als Stichting MC dan ook iedere keer geadviseerd aan ZWO/NWO om SION wel te erkennen en ik vind nog steeds dat wij niets anders konden doen. Ik zou het overigens geweldig mooi vinden als er in de toekomst toch nog eens een fusie zou komen.

Het AB van NWO heeft opnieuw, bij zijn herstructurering, wel degelijk — laten we zeggen — gehoopt dat SION en SMC zouden samengaan. Ze hebben het iets minder expliciet uitgesproken dan destijds ZWO. Maar ja, uiteindelijk vind ik dat men moet respecteren wat de onderzoekers in een bepaald gebied zelf willen. En je kunt veel beter twee goed samenwerkende stichtingen hebben die na verloop van tijd concluderen dat het toch efficiënt zou zijn om meer dingen samen te gaan doen, dan dat je mensen dwingt tot, wat de Fransen een

cohabitation noemen.

Blaauw zag het als inwoning, maar dat is toch iets anders dan samenwoning?

Zo is het in Frankrijk gebruikt met betrekking tot de socialistische president en de huidige en een vorige regering. Zo bedoelde ik het dus, in die termen. Een accommodatie van twee partijen die nolens volens met elkaar verder moeten.

Er is in jouw directeurstijd ook steeds meer druk ontstaan vanuit de wiskundige buitenwereld op het CWI, ook kritiek.

Die kritiek is er altijd geweest. Ik ervaar het niet dat de druk groter is dan vroeger. Het is natuurlijk wel zo dat het totstandkomen van onderzoeksscholen noopt tot een herbezinning over wat dan precies de taak en de positie van het CWI is. De onderzoeksscholen hebben financiering nodig, die kijken natuurlijk ook naar de tweede geldstroom. En die vragen zich ook af in hoeverre taken, met geld en al, van het CWI misschien naar onderzoeksscholen zouden kunnen overgaan in de loop van de tijd. Dat soort geluiden hoor ik wel.

Het antwoord van SMC en het CWI moet zijn: een herbezinning op eigen taken, en vervolgens duidelijk maken aan beleidsmakers in onderzoeksscholen, bij NWO, en waar dan ook, dat die eigen taak zo waardevol is, zo ondersteunend, complementair. Dat op zichzelf vind ik ook een uitdaging. Dat vind ik niet iets om benauwd over te zijn, ook niet iets om over te chagrijnen. Vooral de laatste twee jaar werd er in een bepaalde hoek van de Wetenschapscommissie weleens uitgeprobeerd hoe ik, hoe het CWI, op bepaalde dingen zou reageren. Ik vind dat dat moet kunnen. Het is misschien niet altijd even plezierig, maar goed. That's in the game. En als CWI moeten we een voldoende duidelijk zelfbeeld hebben en voldoende goed argumenteren waarom we dat zelfbeeld hebben. Dat we ons daar tegenover staande kunnen houden. Opnieuw vind ik dat meer iets dat de zaak spannend maakt, dat de zaak levend houdt, dan dat ik daar nare gevoelens van heb. Nare gevoelens heb ik van beschadigingen van personen en persoonlijke relaties, niet van belangentegenstellingen. Daar kun je zakelijk over praten, daarover kun je het ook heel goed met elkaar oneens zijn en vervolgens samen een biertje gaan drinken.

Persoonlijke relaties die beschadigd worden, dat is veel erger. En dat heb ik in deze veertien jaar van tijd tot tijd meegemaakt. Van vrij in het begin af aan, in verschillende context, en dat maakt dus dat ik met gemengde gevoelens op de tijd terugkijk. Het is echt niet alleen maar een leuke tijd geweest.

Er zijn wel hoogtepunten en leuke ogenblikken geweest. Ik heb heel veel voldoening beleefd aan de oprichting van ERCIM en de daaruit voortkomende samenwerking. De eerste periode daarvan was uitermate constructief. Seegmüller en Bensoussan en ik, met zijn drieën probeerden wij te zorgen dat de onderzoeksgroepen elkaar leerden kennen, dat de instituten wat meer van elkaar op de hoogte raakten, dat we wat van elkaars cultuur gingen begrijpen. Een aantal van de mensen beschouw ik echt als mijn vrienden. Met hen heb ik een heel

... informatica en toegepaste wiskunde zijn voor de toekomst van ons en onze kinderen tenminste even belangrijk als ruimtevaart en hogere energie fysica ...

plezierige relatie opgebouwd. ERCIM groeit nu zo snel dat het moeilijk is om goed vast te houden aan wat je ermee wilt bereiken.

Wat wil je ermee bereiken? Ik neem aan dat het niet alleen om de persoonlijke relaties gaat.

Nee. Wat ik wil bereiken is samenwerking op organisatieniveau, waar mogelijk contractonderzoek, uitwisseling op het gebied van fundamenteel onderzoek tussen de wiskundigen, met name de toegepaste wiskundigen, en de informatici in Europa. Om op die manier voor ons vak te kunnen opkomen. Wat de fysici al jaren met groot succes doen rondom CERN e.d. Wat de astronomen en de ruimte-onderzoekers met groot succes doen om nationale en internationale ondersteuning te krijgen, de publieke opinie te actualiseren voor hun onderzoek. Dat moeten wij voor informatica en toegepaste wiskunde ook kunnen. Want informatica en toegepaste wiskunde zijn voor de toekomst van ons en onze kinderen tenminste even belangrijk als ruimtevaart en hogere energie fysica. Onze wereld wordt gestructureerd door allerlei toepassingen van computers en van informatieverwerking. Onze toekomstige beschaving wordt daardoor gedomineerd. Wij moeten daarin een eigen stem ontwikkelen en dat kunnen we alleen maar als we gaan samenwerken en als we niet iedere keer met elkaar concurreren of niet eens weten wat er aan de overkant van de grens gebeurt. Ik wil dus gewoon een grotere samenhang, een grotere cohesie, een groter aggregatie-niveau

voor het onderzoek in de informatica. Een groter, ook informeel netwerk. Het is pas een succes als je ook de onderzoekers in de industrie, in het bedrijfsleven daarbij betreft. De mensen die bezig zijn bij de banken om informatiebeveiliging toe te passen. Bij de PTT's, bij industrieën op het gebied van de IT, die er in Europa nog wel zijn, ook buiten Philips, Siemens en Bull. Die moeten van elkaar weten wat voor mogelijkheden er zijn, welke mensen je daarbij kunt inschakelen, waar je nou in Brussel, Straatsburg, of bij de nationale regeringen moet lobbyen. Dit is een onderwerp waar ik echt in geloof.

Het is jammer dat je je werk door je ziekte niet goed hebt kunnen afronden.

Ja. Een jaar geleden ben ik opnieuw ziek geworden. Kennelijk heb ik daar aanleg voor. Eigenlijk onder dezelfde omstandigheden als in 1969-1970. Ontwikkelingen in mijn werk die ik moeilijk vond, gecombineerd met ontzettend vervelende, nare, traumatische ontwikkelingen in mijn persoonlijke leven, en die combinatie is kennelijk niet zo gezond voor me.

Emotioneert het werk je ook?

Soms ja. Ik ben daar heel emotioneel bij betrokken ja.

Te veel volgens jou?

Nou dat weet ik niet, vermoedelijk functioneer je efficiënter als je niet emotioneel wordt maar zonodig wel kunt spelen dat je het bent. Maar ik ben niet zo goed in simuleren en als je emotioneel wordt dan kun je daar ook energie aan ontlenen. En ik heb dat in het verleden ook wel eens bewust gebruikt. Vechtend voor het CWI. In Den Haag.

Lag je ook wakker van je werk?

Ja, daar kan ik echt wel van wakker liggen. Kijk als ik lees, ik geloof gisteren in de krant, dat Minister Wijers vindt dat het technologisch onderzoek veel te veel navelstaarderig bezig is (dat zijn mijn woorden), veel te waardevrij bezig is en het moet allemaal anders en er moeten Centres of Excellence komen, dan heb ik op dat moment de neiging emotioneel te worden van: verdikkeme nog aan toe, Deetman en Van Aardenne samen hebben bij het INSP-gebeuren uitdrukkelijk het MC de opdracht gegeven nationaal Centre of Excellence for Computer Science te worden. In de rapportage aan de Kamer heeft Deetman die opdracht nog vier jaar daarna herhaald. Ik moet naar Wijers toe en ik moet hem daar mee confronteren, en ik moet hem daaraan herinneren.

Je bent waarschijnlijk in dat opzicht ambitieus, je wilt alle dingen goed doen.

Je hoeft niet alles even goed te doen maar je moet het wel allemaal bijhouden. Je kunt je niet veroorloven en zeggen: We laten de wiskunde een tijdje aan zijn

lot over en we gaan verder met de informatica, zo werkt dat niet. Of nu gaan we eens een tijdje aan de landelijke activiteiten werken, het instituut komt de volgende keer wel weer. Nee, dat moet je allemaal tegelijk proberen actief te houden. In de aandacht van de mensen en in je eigen aandacht te houden.

Zijn er concrete dingen waarvan jij zegt: dat had ik echt beter moeten doen?

Ja maar die heb ik niet op een rijtje. De relatie met SION is niet af. Er zijn natuurlijk dingen, ik zeg het nu in een bijna lege platitude, die ik met de ervaring, het inzicht en de kennis die ik nu heb beter had kunnen doen, als ik die kennis eerder had gehad. Spanningen in de relatie met Jan Nuis, waren niet nodig geweest als ik eerder begrepen had waar bepaalde gevoeligheden liggen. Ik betreur die spanningen ten zeerste en achteraf zeg i dat had niet hoeven. Maar het was misschien ook onvermijdelijk want pas door er doorheen te gaan merk je hoe het anders had gekund.

Vergelijkbaar met de reorganisatie?

Ja, vergelijkbaar met de reorganisatie. Er zijn dingen die niet af zijn. Laat ik één ding noemen waarvan ik vind dat dat ook niet goed is zonder dat ik bereid ben nu te analyseren hoe dat zou kunnen komen. De kernwiskunde in dit instituut is te zwak geworden. De afdeling AM is te klein, te smal, is bijna geheel teruggevallen op twee onderwerpen, algebra, met name computer-algebra, en niet-lineaire dynamica, met name mathematische biologie-modellen. Dat is te smal voor dit instituut. Dat is jammer, dat is niet goed.

Zie je dat als een taak voor een opvolger?

Ik denk dat het voor het instituut heel goed zou zijn als de kernwiskunde, de grondmethodologieën, verbreed en versterkt zouden worden. Voor computer-algebra — ik sta in zoverre aan de wieg van CAN dat ik voor het eerst een suggestie heb gedaan op een bijeenkomst om een beroep te doen op die pot expertise-centra. RIACA is terug te voeren op een brief die ik aan NWO heb geschreven destijds. Willen CAN en met name RIACA een succes zijn dan moeten we ze ook wiskundig, vanuit fundamenteel onderzoek, vanuit het CWI ondersteunen. Daarvoor is een sterkere groep nodig dan er nu bij AM zit. Dus enerzijds moet er geïnvesteerd worden in de algebra, niet alleen de computer-algebra maar ook de theoretische algebra en de algoritmie, ten behoeve van CAN en RIACA. Anderzijds moet de basis verbreed worden. Er zou hier eens een goed project meetkunde moeten komen, echte goede differentiaal-meetkunde bijvoorbeeld.

Omdat wij dat nodig hebben?

Omdat dat een uitstraling zal blijken te hebben. Als je differentiaal-meetkunde kiest, ontstaat er als het goed is samenwerking met controltheorie. Op

een gegeven moment ontstaat er ook samenwerking met de biomathematica en de niet-lineaire modellen. Dan blijkt je daar ook symbolisch rekenen voor te kunnen gebruiken, en raakt CAN erbij betrokken en je krijgt een nieuwe groep mensen in het land die met enige interesse volgen of het experiment lukt of niet.

Vind je het achteraf, alles overziende, jammer dat je geen biologie bent gaan studeren?

Ik heb nooit spijt gehad van wiskunde. Ik vind het misschien achteraf jammer dat ik niet meer wiskunde heb gestudeerd. Maar biologie, ja en nee. De laatste tien boeken die ik gelezen heb gingen over biologie.

Dit sluit misschien aan bij de vraag: Wat ga je na je afscheid doen?

Een medicus met wie ik niet zo lang geleden sprak zei tegen mij dat ik heel duidelijk nog met het gezicht naar het verleden sta en met mijn rug naar de toekomst. En ik denk dat dat waar is. Ik weet nog niet wat ik na mijn afscheid ga doen. Ik weet dat ik op de VU nog welkom ben. Ik heb daar een heel kleine aanstelling, maar het is wel een vaste aanstelling, en ik hoop dat ik die mag houden en dat ik daar nog iets kan opbouwen, onderwijs, of wellicht zelfs betrokken kan raken bij onderzoek, bij afgestudeerden of wat dan ook. Maar dat is geen weektaak. Ik moet mijn baan hier afronden. Ik ben bezig mijn afscheidsverhaal op papier te zetten en dan moet ik verder hier alles leeg gaan halen en mijn archieven gaan opruimen of weg doen, dan ga ik vervolgens een andere woonplaats zoeken buiten de Randstad. Ook om persoonlijke redenen. Ik moet nog beginnen te zoeken, ik heb nog geen flauw idee waar, dat gaat ook tijd kosten. Dus ik ben in ieder geval voorlopig nog bezig met het afhechten, het afronden van het verleden. En ik kan eigenlijk pas goed nadenken wat ik daarna ga doen als ik die deur achter me gesloten heb.

Wat eigenlijk veel te weinig in dit gesprek aan de orde is geweest en waarvoor ik verwacht veel meer tijd te zullen hebben, zijn mijn kinderen en kleinkinderen. Zij hebben altijd heel heel veel voor mij betekend, en zijn ook een belangrijke steun voor mij geweest zowel in mijn professionele als in mijn privéleven.

Ook hoop ik meer tijd te hebben voor een aantal liefhebberijen, zoals de natuur, de tuin, fotograferen (in het bijzonder bloemen en vogels), geschiedenis, poëzie, (middeleeuwse) muziek.

Je zei: ik ben nog welkom op de VU. Ga je er van uit dat je op het CWI niet meer welkom zou zijn, of is het meer dat je zelf niet wilt?

Ik zal hier voorlopig niet komen. Ik ben ervan overtuigd dat ik op allerlei niveaus welkom ben maar ik voel me toch op een andere wijze niet thuis. Ik voel me ongemakkelijk. Ik heb een erg ongemakkelijk jaar achter de rug, en die ervaring wil ik niet voortzetten.

Maar je bent waarschijnlijk al een aantal jaren niet op de eerste en tweede

verdieping geweest. In de bibliotheek bijvoorbeeld, waar je vroeger altijd graag kwam.

Ik kom zelfs niet meer in de kantine. Er is een situatie ontstaan waarin ik mij hier erg ongemakkelijk voel. En ik denk niet dat ik die verbreek door bijvoorbeeld naar de bibliotheek te gaan. Laten we het er maar op houden dat er bij mij nog steeds een paar moertjes los getrild zijn en die moeten weer aangeschroefd worden.

Ik denk dat velen je nog vaak hier hopen te zien.

Een zekere mate van koppigheid is mij niet vreemd. Ik ben niet van plan om, als ik hier de deur achter mij dichtgetrokken heb, binnen afzienbare tijd terug te komen, daar heb ik mijn redenen voor.

Het 50-jarig jubileum, zien we je dan?

Een van de levenswijsheden die de Angelsaksische taal ons geleverd heeft is: Never say never. Laat ik het antwoord op die vraag dus maar schuldig blijven.

Wordt het een verrassing?

Ik meen het antwoord te weten maar ik spreek het niet uit.

Cor, hartelijk bedankt voor het interessante gesprek.

Dit interview werd afgenomen op 27 oktober 1994, met medewerking van Miente Bakker. Met veel dank aan Coby van Vonderen voor het vervaardigen van de transcriptie.